

Listy

Ročník 23
Cena 30 Kč / 1,20 €

12
2016

SLOVÁKOV A ČECHOV, ktorí chcú o sebe vedieť viac

Ján Mak – Najväčšie zlyhanie Ficovej vlády • Marek Masarik – Exkurz do minulosti a most do prítomnosti • Anton Gajdoš – Kardinál Jozef Tomko patrí medzi významných Slovákov v dejinách Slovenska • Jarmila Wankeová – Čo priniesla Bibliotéka • Martina Bernátová – Rekonstrukce Buda-tínského zámku • Katarína Kendrová – Od frfajdy k almázii • Stanislav Brouček – Nad kritickými hlasy vzťahu meziválečné ČSR k Čechům a Slovákom v zahraničí • Miro Pogran – Decembrové (takmer) vianočné tipy • Helena Nosková – XIII. pražská medzinárodná konferencia slovenských stredoškôľakov v ČR a ich hostí • Anna Sláviková – Ako naruživý poľovník • Diana Kantorová – Vianočný pozdrav z Prešporka • Anna Sláviková – Nedožitá storočnica Zdenka Mikulu • Eva Zajíčková – Z rozprávky do rozprávky • Zuzana Štancelová – Speváčka Katka Koščová • Príloha Študentské listy

Výber programov v januári a februári 2017

7. 1. 2017 16.00 hod. Galéria DNM, Vocelova 3, Praha 1
Vernisáž výstavy Maminou ihlou.

Prípravili DOMUS SM, Spoločnosť priateľ Podkarpatské Rusi a Ukrajinská iniciatíva v ČR.

7. 1. 2017 17.00 hod. DNM, Spoločenská sála a kaviareň
Vánoce východních Slovanů.

Podujatie pripravili SUPU a DOMUS SM v ČR.

25. 1. 2017 17.00 hod. Spoločenská sála DNM, Vocelova 603, Praha 2
Vlado Štancel, režisér, herec, publicista...

Spomienkový večer s celovečerným filmom Rekvalifikácia, ktorý nielen režíroval, ale v ňom stvárnil aj hlavnú úlohu nezamestnaného herca.

Prípravili DOMUS SM v ČR vďaka podpore MK ČR a Magistrátu hl. m. Prahy.

1. 2. 2017 17.00 hod. Slovenský inštitút, nám. republiky 3, Praha 1
Podvečer so slovenskou literatúrou a publicistikou.

Hosťom večera je Igor Válek – jubilujúci slovenský novinár, publicista, spisovateľ a jeho hostia.

Prípravili DOMUS SM v ČR a Slovenský inštitút.

9. 2. 2017 11.00 hod. Krajská vědecká knihovna v Liberci, Rumjancevova 14
Fašiangy v ľudových zvykoch a tradíciach.

Zvykoslovné pásmo pre stredné školy.

Prípravil DOMUS SM v ČR vďaka podpore MŠMT.

20. 2. 2017 17.00 hod. Slovenský inštitút, nám. republiky 3, Praha 1
Z denníkov sociológa.

Podvečer k výročiu Alexandra Hírnera, slovenského sociológa, spoluzakladateľa modernej slovenskej sociológie.

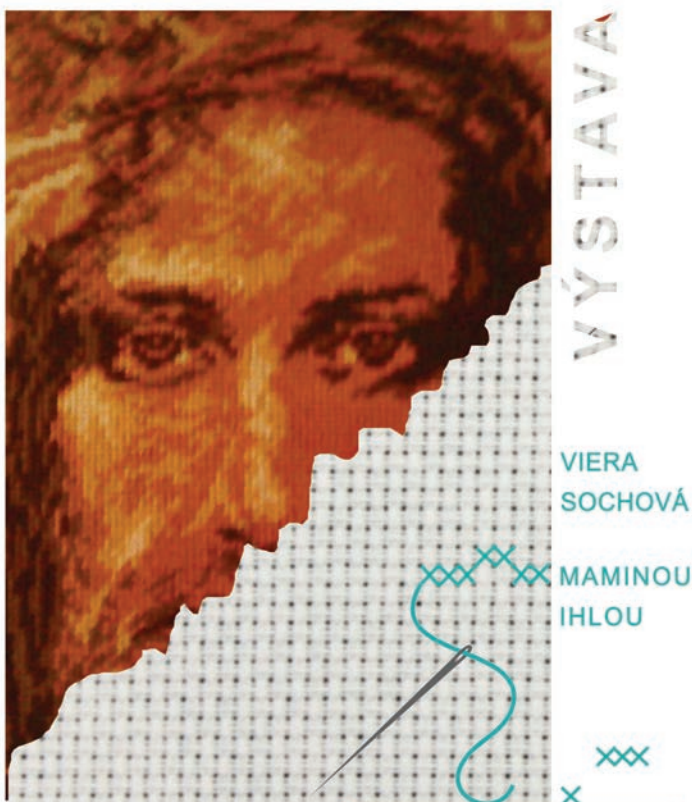
Prípravili DOMUS SM v ČR a SI.

Programy DOMUS SM sa konajú vďaka finančnej podpore MK ČR, MŠMT, Magistrátu hl. m. Prahy a Sekce pro lidská práva Úřadu vlády ČR.

Domus
DOKUMENTAČNÍ A MUZEJNÍ STŘEDISKO
SLOVÁKŮ V ČESKÉ REPUBLICE

**PRAHA
PRAHA
PRAHA
PRAHA**

ISK KLUB
SLOVENSKEJ
KULTÚRY

NA VERNISÁŽ VÝSTAVY A BESEDU VÁS ZVE
SPOLEČNOST PŘÁTEL PODKARPATSKÉ RUSI,
UKRAJINSKÁ INICIATIVA V ČR,
DOKUMENTAČNÍ A MUZEJNÍ STŘEDISKO
SLOVENSKE MENŠINY V ČR A AUTORKA

7. LEDNA 2017 · OD 16.00 HOD.
GALERIE V DOMĚ
NÁRODNOSTNÍCH MENŠIN
VOCELOVA 3 · METRO I. P. PAVLOVA

VÝSTAVA POTRVÁ DO 27.1.2017

S hlbokým smútkom oznamujeme,
že 10. novembra 2016 nečakane a v práci
opustil pozemský svet náš priateľ
Mgr. Vladimír Štancel vo veku 52 rokov.
Je bolestné žiť s vedomím, že nám ostali len spomienky.

Slovami Julia Zeyera:

*Pouť dokonána.
Já půjdu tam,
kam všechna pokolení odešla,
a lesy budou dál v slunci snít
a vody dřítat v lesku bílých hvězd.
Já budu prachem. Kdo vzpomene si, že byl jsem zde?*

Milý Vlado, zostal po tebe veľký kus práce, ktorý nám nedá zabudnúť. Spomínať budeme na tvoju dobrosrdečnosť, humor, pracovitost a šľachetnosť skrývajúcu ochotu pomáhať vždy a každému.

Dokumentační a muzejní středisko slovenské menšiny v ČR a Klub slovenskej kultúry

Slovo redaktora

Vážení a milí čitatelia, rok ubehol a pri príprave nášho posledného tohoročného čísla nám nazerá do okien nielen ranná a podvečerná tma, ale i mrazivý dych adventných dní, taký nezvyklý po predchádzajúcich niekoľkých veľmi teplých neskorých jeseniach. Advent pripadá na tento čas jesene, pretože astronomická zima začína v tomto roku 21. decembra. Jeseň bývala spravidla studená, veď podľa proročiek už sv. Martin prichádzal na bielom koni, čo v ľudovom videní skutočnosti znamenalo aj prvý sneh. Ten často roztopila sv. Katarína, preto sa hovorilo, že Katarína na blate prináša Vianoce na ľade, alebo naopak. Podobné proročie sa vzťahovali aj ku dňu sv.

Mikuláša. Tajomná sv. Lucia bola do 16. storočia pôvodne dňom zimného snovratu. Odtiaľ české príslovie Lucie noci upije, ale dne nepřidá. V tomto roku možno privítame skutočnú zimu a deti zasa po dlhom časevidia naozajstný sneh vznášajúci sa v povetrí a padajúci zo zimnej oblohy na zem. Takéto dni prinášajú do našich myslí a príbytkov skutočnú atmosféru predvianočného obdobia krátku dní niekedy aj so skupým slniečkom, dní, v ktorých sa snažíme stihnúť všetko to, čo sme nestihli v priebehu roka a ešte navyše vytvoriť tú správnu vianočnú náladu, ku ktorej nás vyzývajú obchodné reťazce, TV a iné masmédiá už od októbra. A pretože všetkého veľa škodí, stráca sa aj tajomná krása adventných dní. Prekryli ju reklamy na naj-, naj-, najúžasnejšie Vianoce, ktoré musíte mať a ktoré vám zaistí jedine konzumácia všetkého možného vo vrchovatej miere. Zastavme sa aspoň na chvíľu a obdivujme krásu stromov obalených srieňom, ktorý sa trbliete v kosých lúčoch bledého zimného slnka, obdivujme snehové vločky a vydýchame si.

V tomto všeobecnom dlhotrvajúcom tlaku by sme Vám radi zaželeli požeňnané, pokojné, krásne Vianoce a veľa zdravia, šťastia, spokojnosti a radosti v novom roku 2017.

Helena Nosková, december 2016

OBSAH

Najväčšie zlyhanie Ficovej vlády	2
<i>Ján Mak</i>	
Exkurz do minulosti a most do prítomnosti	4
<i>Marek Masarik</i>	
Kardinál Jozef Tomko patrí medzi významných Slovákov v dejinách Slovenska	6
<i>Anton Gajdoš</i>	
Čo priniesla Bibliotéka	8
<i>Jarmila Wankeová</i>	
Rekonstrukce Budatínskeho zámku	10
<i>Martina Bernátová</i>	
Od frfajdy k almázi (2. časť)	12
<i>Katarína Kendrová</i>	
Nad kritickými hlasmi vzťahu meziválečné ČSR k Čechům a Slováckům v zahraničí	14
<i>Stanislav Brouček</i>	
Decembrové (takmer) vianočné tipy	16
<i>Miro Pogram</i>	
XIII. pražská medzinárodná konferencia slovenských stredoškôľakov v ČR a ich hostí	18
<i>Helena Nosková</i>	
Ako náruživý poľovník	20
<i>Anna Sláviková</i>	
Vianočný pozdrav z Prešporoka	22
<i>Diana Kantorová</i>	
Nedožitá storočnica Zdenka Mikulu	23
<i>Anna Sláviková</i>	
Z rozprávky do rozprávky	24
<i>Eva Zajíčková</i>	
Katka Koščová, speváčka, rozhovor.....	26
<i>Zuzana Štancelová</i>	
Príloha Študentské listy	

Listy Slovákov a Čechov, ktorí chcú o sebe vedieť viac

Vydáva: Dokumentační a muzejní středisko slovenské menšiny v ČR v spolupráci s Klubom slovenskej kultúry a Slovensko-českou spoločnosťou • Sídlo redakcie: Vocelova 602/3, 120 00 Praha 2 • Číslo 12/2016 pripravili: Šéfredaktorka PhDr. Helena Nosková, CSc., tel.: 603 824 370, zodpovedný redaktor a grafická úprava Milan Šmíd, tel. 604 545 555, redakcia Ing. Eva Zajíčková, CSc., tel.: 272 911 893, Mgr. Zuzana Štancelová, tel.: 607 237 093, Mgr. Eva Belzová • Redakčný kruh: Miroslav Brocko, Mgr. Martin Guzi, PhDr. Slavomír Michálek, DrSc., PhDr. Radovan Čaplovič, Toňa Revajová • e-mail: noskova@usd.cas.cz, listy@franklin.cz, anazuz.s@volny.cz • Rozširuje DOMUS SM v ČR, Slovensko-česká spoločnosť, Klub slovenskej kultúry a Česká pošta, s.p. • Internetovú verziu nájdete: www.klubsk.net • LISTY vychádzajú vďaka podpore MK ČR • DTP: studio Franklin • Tlač: tiskárna Triangl • Do tlače odovzdané 9. 12. 2016 • Registrácia vydavateľa časopisu LISTY - Dokumentační a muzejní středisko slovenské menšiny v ČR: MK ČR E 6584 • ISSN 1213-0249 • Cena jedného výtlačku je 30 Kč/1,20 € • Ročné predplatné 120 Kč prijíma Dokumentačné a múzejné stredisko slovenskej menšiny v ČR a KSK na adrese redakcie a číslo účtu 43-4323110237/0100 • Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú • Akékoľvek rozširovanie celku aj častí textov v elektronickej alebo v papierovej verzii podlieha schváleniu vedenia DOMUS v ČR, SČS a KSK • Obálka: Vianočný motív z archívu redakcie

Najväčšiu koncovú nemocnicu na Slovensku postaví súkromný subjekt – finančná skupina Penta. Spoločnosť Svet zdravia, ktorá patrí do portfólia skupiny, dnes prevádzkuje 14 nemocníc v Košickom, Prešovskom, Banskobystrickom, Trnavskom a v Trenčianskom kraji. Ich spádová oblasť predstavuje 1 milión obyvateľov a pracuje v nich 5932 zamestnancov. Ide o nemocnice v mestách Humenné, Svidník, Spišská Nová Ves, Rožňava, Trebišov, Michalovce, Vranov nad Topľou, Stropkov, Rimavská Sobota, Žiar nad Hronom, Banská Štiavnica, Galanta, Dunajská Streda a Partizánske. Na Slovensku pôsobí Svet zdravia od roku 2006. Koncom marca 2015 začal Svet zdravia s výstavbou nemocnice novej generácie za približne 40 miliónov eur v Michalovciach. Minulý mesiac ohlásila Penta výstavbu najväčšej slovenskej nemocnice v Bratislave, konkrétne v lokalite Bory, kde skupina postavila nákupné centrum a plánuje tam aj bytovú výstavbu.

nového zdravotníckeho zariadenia. Novú úroveň kvality zdravotnej starostlivosti majú zadefinovať takzvané klinické štandardy, teda jednotné návody, ako majú lekári postupovať pri liečbe.

Tolko v skratke informácie, ktoré pred mesiacom obleteli republiku. Ak by sme ich posudzovali mimo kontextu, je všetko O.K., každá nová nemocnica je plusom a každý pacient ju vyváži zlatom. Modernizačný deficit zdravotníckych zariadení na Slovensku je vražedný, nemocnice ako jedny z posledných fungujú s hardvérom zo sedemdesiatych až osemdesiatych rokov. Zatiaľ čo školy a centrá miest sa opravili prevažne z eurofondov, desaťtisíce štvorcových metrov kancelárskych priestorov zase nasekal súkromný sektor podobne ako nákupné centrá, budovy nemocníc až na svetlé výnimky predstavujú skôr skanzeny socialistickej výstavby (v tomto prípade vďaka bohu za ňu) ako moderné stánky zdravia so štandardmi 21. storočia. Skutočnosť, že najväčšiu a najelitnejšiu nemocnicu postaví sú-

Najväčšie zlyhanie Ficovej vlády

Najmodernejšia nemocnica v SR má disponovať 400 lôžkami a poskytovať akútnu a intervenčnú zdravotnú starostlivosť. Generálny riaditeľ Sveta zdravia Ľuboš Lopatka sa vyslovil, že ambíciou je postaviť a prevádzkovať najlepšiu nemocnicu na Slovensku a jednu z najlepších v Európe. „Nemocnica novej generácie v Bratislave je najväčšou súkromnou investíciou v slovenskom zdravotníctve. Je prejavom našej ambície priniesť pacientom a zdravotníckemu personálu služby na úrovni 21. storočia. Chceme aj na tomto príklade demonštrovať, že súkromné investície vedú k vyššej kvalite a aj k dostupnosti zdravotnej starostlivosti na Slovensku,“ konštatoval partner spoločnosti Penta Investments Eduard Maták. Do novej nemocnice investuje Penta viac ako sto miliónov eur, prácu v nej nájde 1200 zdravotníkov. Spolu 14 operačných sál by mali prví pacienti začať využívať v roku 2021, na kedy je naplánované spustenie

kromná spoločnosť Penta, považujem za totálny úder na solar všetkých troch vlád Roberta Fica. Ak sa rozhodne konať, nie uvažovať, ale reálne stavať súkromník, aby zobchodoval nečinnosť štátu, a to počas tretej vlády akože sociálneho Smeru, ide o prehru na celej čiare v priamom prenose. Nehovorím o jednej prehratej bitke, postavenie koncovkej nemocnice súkromníkom predstavuje vojnovú porážku všetkých Ficových kabinetov. Po desiatich rokoch od uchopenia moci musela súkromná skupina formou činu ukázať, že kráľ je nahý. Áno, Fico a Smer vedia byť majstrami sveta v populizme, pre všetkých slovenských občanov je oveľa väčším dôvodom na smútok to, že inými kompetenciami Smer a jeho predseda neoplyvajú.

Za desať rokov Fico a jeho suita zmenili názor na dostavbu Rázsoch, ktoré sa začali stavať v roku 1987, trikrát. Rázsochy mali byť koncovou nemocnicou pre celé Slovensko a okrem poskytovania zdravotnej

starostlivosti mali slúžiť aj na výučbu študentov. Štát dal do projektu 70 miliónov eur, nikdy ho však neukončil. Fico najprv počas svojho prvého volebného obdobia koketoval s dostavbou Rázsoch, vtedajší minister zdravotníctva Richard Raši predložil návrh na dokončenie projektu za cca 480 miliónov eur. Počas druhej Ficovej vlády Smer najprv dostavbu Rázsoch zamietol, neskôr navrhol postaviť novú nemocnicu formou PPP projektu. Ako vždy, nezrealizoval nič. Dnes, po ohlásení výstavby Pentou, minister zdravotníctva Tomáš Drucker uvažuje o výstavbe dvoch menších nemocníc v rôznych častiach Bratislavy. Ak všetko pôjde ako doteraz, štát nespraví nič a Penta v roku 2021 otvorí nový zdravotnícky stánok.

Samozrejme, ak sme pri zdravotníctve, nejde len o jednu, aj keď najväčšiu slovenskú nemocnicu. Ak DRG systém (hodnotenie za diagnózu) chcela zaviesť ešte vláda Ivety Radičovej v roku 2012, tento systém nefunguje na Slovensku dodnes. Smer ho štyri roky posúval a posúva ďalej. Ešte počas prvej vlády presadzoval Smer zákaz zisku zdravotných poisťovní, čo Slovensko vďaka protiústavnému zákonu stálo niekoľko desiatok miliónov eur na odškodnení. Fico so zrušením súkromných zdravotných poisťovní nepohol doteraz o milimeter. A dalo by sa pokračovať. Podobne sa za desať rokov nepohlo so slovenským školstvom či súdnictvom. Smer sa pritom nemôže vyhovárať na nedostatok peňa-

zí, posledné roky štát každoročne vyberie na daniach o niekoľko stoviek miliónov eur viac oproti predpokladaným príjmom.

Aj preto nič neukazuje lepšie neschopnosť Smeru spravovať veci verejné a rozvíjanie politik ako príklad novej nemocnice. Bezmocnosť akokoľvek pohnúť s čímkoľvek je pre tri Ficove vlády príznačnejšia viac ako čokoľvek iné, ide o emblematický vývesný štít, spojivo, ktoré charakterizuje všetky kabinety Smeru. Ak v ostatných rokoch čelí Smer a jeho predseda kritike za rozsah korupcie v štáte, a korupcia býva z úst politických súperov menovaná ako hlavný problém krajiny a vlády, tak podľa mňa práve spomínaná bezmocnosť, vajatanie a nekonštruktívne predstavujú esenciu problémov Ficových kabinetov. Kradnúť sa v rôznych podobách a rozsahu bude ešte dlho. To, čím sa krajiny od seba navzájom líšia, je ich schopnosť napredovať. A tento rast sa dá realizovať iba formou menších či väčších krokov, každodenným riešením menších či väčších problémov, drobnými alebo štruktúrnymi zmenami. Ficove pôsobenie je status quo, nič, a preto napriek dobrým hospodárskym výsledkom krajina stagnuje, cítia to občania, podnikatelia a uvedomuje si to aj Smer a samotný Fico. Tretia vláda ponúka Smeru a jeho predsedovi poslednú šancu spamätať sa a konečne začať veci riešiť.

Ján Mak, publicista

Srdečne Vás zveme do Severočeského múzea v Liberci na slavnostní zahájení výstavy

KAMIL ANDRES

řezbář a restařator mechanických betlémů

které se uskuteční ve středu 14. prosince 2016 od 16 hodin
Výstava bude přístupná do 12. února 2017 denně mimo pondělí
od 9 do 17 hodin, ve středu do 18 hodin

SM SEVEROČESKÉ MUZEUM

Liberecký kraj

Exkurz do minulosti a most do prítomnosti

November. Mesiac v roku, ktorý sa mnohým ľuďom zapísal do pamäti. Oddávna sa november spája s rôznymi pranostikami, či už je to na Katarínu, či na Martina. Tieto tradičné frazeologické slovné spojenia sa spájajú s príchodom zimy, posledného ročného obdobia. A veruže aj vtedy, keď sa bojovalo na barikádach, bola zima a sneh!

November sa snáď každému občanovi dnešnej Slovenskej aj Českej republiky spája s výrazným prelomom. Ešte väčší občanom bývalej 4. spoločnej republiky, známejšej pod názvom Československá federatívna republika (predtým ČSSR).

November je mesiac, kedy sa obráti karta. Je to mílnik a obdobie prelomu vtedajšieho bývalého a budúceho politického myslenia spoločnosti. Jednoducho malo ísť o prechod od totality k demokracii. Totalita, ktorá za posledné desaťročia zmenila dve tváre, sa v priebehu pár dní pominula. Snáď navždy.

V uliciach bolo počuť hlas ľudí – spočiatku študentov, no neskôr sa pridávali aj ďalší. Bola to práve mladá generácia, ktorá sa stala hybnou silou tejto zmeny. Dlhoočakávanej. Asi nepoznám človeka (možno vynímajúc príslušníkov komunistického štátneho aparátu), ktorý by v tom čase nemal radosť z toho, že sa ľady pohli, že sa mení kurz politiky. Ľud odzvonil straníkom na rozlúčku.

Deň 17. november je pre mňa z jedného pohľadu špecifický. Tradičné pripomínanie si Nežnej revolúcie v podobe kladenia vencov

k pamätným miestam či veľkodušné prejavy najvyšších štátnikov dneška a podobné ceremónie sú rutina. Dynamickejšie, a hlavne užitočnejšie mi pripadá, keď sa nerozprávajú len slová, ale i konajú činy. O to vzácnejšie je to, ak činy konajú mladí ľudia.

Áké činy mám na mysli? Také, ktoré nám pripomínajú nie len dobu oslavnú, ale dobu, ktorú by sme mohli označiť nálepkou ťažkých časov bývalého režimu budovania socializmu (komunizmu) u nás.

Už po 8. raz sa uskutočnil projekt Nenápadní hrdinovia v zápase s komunizmom. Ešte ste o tom nepočuli? Trošku vás uvedieme do tejto problematiky. Človek energický a oduševnený, Mgr. František Neupauer, PhD., Nenápadných hrdinov v podstate priviedol na svet. Projekt je určený pre mladú generáciu, študentov základných a stredných škôl. Ich úlohou je vyhľadať osobu, ktorá sa stala obeťou režimu a pocítila jeho tvrdosť na vlastnom tele, zaznamenať takýto životný príbeh a odprezentovať ho na konferencii študentov pred verejnosťou.

Čo sa tým myslí vyhľadať osobu, ktorá pocítila tvrdosť režimu? Snáď nemusím pripomínať filozofiu komunizmu. Obeta

záujmu jednotlivca v prospech spoločných záujmov celku (štátu). Táto idea sa preniesla do všetkých oblastí spoločenského života od roku 1948. Či už po stránke politickej, ekonomickej alebo právnej. Keď sa na to dívame s odstupom času a aj z pozície, že sme v danej dobe (našťastie) nežili, vidíme niektoré právne úpravy vtedajšieho právneho poriadku vytvorené ad hoc len na to, aby odstránili triednych nepriateľov. Päťdesiate roky minulého storočia môžeme klasifikovať ako čas prenasledovania, udavačstva a zatvárania nepriateľov. Nie protiprávneho, ale skôr nemorálneho a v rozpore s ľudskou dôstojnosťou. Československo bol priesktor s dusnou atmosférou. Rehoľníci, kňazi, dedinskí boháči („kuláci“) či prostí politickí väzni obviňovaní z vlastizrady a iných trestných činov, ktoré mali poškodiť verejný záujem, teda štát. Nimi sa naplnili väzenia ako Leopoldov, Mírov, Ilava či peklo pod povrchom, uránové bane v Jáchymove.

Práve na Jáchymovsko tento rok nazreli študenti so svojimi pedagógmi, ktorí sa zapojili do projektu Nenápadní hrdinovia. Okrem baní, kde zahynuli alebo odišli z nich s permanentným poškodením zdravia tisícky politických väzňov, sa skupina účastníkov ocitla aj v Příbrami a neďalekom väzenskom tábore. Slová Františka Neupauera hovoria samy za seba. „Skláňam hlavu, vstupujem. Je nás tam asi 15. Studená betónová cela či skôr pivnica. Bez okna, bez všetkého. Betón, na ktorom je potrebné spať. Betón, ktorý chladí a my máme skrehnuté ruky od zimy, no vieme... že pre nás je cesta pripravená. No oni vedeli, že pre nich cesta nie je. Niet cesty späť. Ako Silvo spomínal. „Hovorili sme si, že sme odsúdení na DKR – do konca režimu.““

Študenti a ich hrdinovia hodní slávy

Tento ročník, podobne ako predošlé, vyvrcholil slávnostnou študentskou konferenciou, ktorá sa uskutočnila symbolicky 17. novembra v Zrkadlovej sále Primaciálneho

Politický väzeň František Neupauer v sprievode jedného zo študentov

Účastníci študentskej konferencie

paláca v hlavnom meste Bratislave. Študenti verejnemu publiku prezentovali príbehy nenápadných hrdinov, ktoré v priebehu niekoľkých týždňov dôkladne spracovávali.

Samotný ceremoniál otvorila pani Marta Košíková, členka OZ Nenápadní hrdinovia. Príhovor predniesol aj predseda Správnej rady Ústavu pamäti národa Ondrej Krajňák či predseda Konfederácie politických väzňov Slovenska Peter Sandtner. Atmosféra sa stala príjemnejšou, no zároveň vážnejšou a umocnenou po hudobnom vystúpení či recitácii Štefana Bučka s textom od autora Rudolfa Dobiáša.

Na konci konferencie boli vyhlásené výsledky. Študenti mohli byť odbornou porotou zaradení do zlatého, strieborného a bronzového pásma. Ohodnotení boli aj vecnými cenami či návštevou Európskeho parlamentu vďaka niektorým slovenským europoslancom. Viac o výsledkoch na www.november89.eu.

Po skončení študentskej konferencie sa všetci účastníci projektu spolu s organizátormi premiestnili pod hrad Devín, k sútoku Moravy a Dunaja. Toto miesto nesie so sebou symboliku neslobody, nakoľko práve v tejto a príľahlej lokalite strieľali ľudí za to, že túžili poznať slobodu za vonkajšou hranicou štátu. Na znak úcty k týmto obetiam a ako memento spomenutých udalostí tu bol vybudovaný pamätník Brána slobody, kde sa každoročne koná spomienkový akt pod záštitou najvyšších slovenských politikov.

O 15. hodine toho istého dňa už pred študentov, pedagógov a organizátorov projektu Nenápadní hrdinovia v zápase s komunizmom predstúpil prezident

Slovenskej republiky Andrej Kiska v Grassalkovičovom (Prezidentskom) paláci. Nielen im sa prihovril, ale samozrejme, ako to vyplýva z jeho postavenia a funkcie, aj všetkým občanom SR a vyzval k oslave štátneho sviatku Dňa boja za slobodu a demokraciu. Slová však predniesol aj pán František Neupauer a niekoľko študentov, ktorí mu v krátkosti predstavili niekoľkých nenápadných hrdinov. Na záver by sme snáď ešte vyzvali všetkých (hlavne mládež), ktorých idea tohto

projektu oslovila. Nie je hanbou, ak by ste sa rozhodli pomôcť tejto veľkej myšlienke čo i len tým, že sa prídete budúci rok pozrieť na konferenciu alebo vyhladáte nejakého nenápadného hrdinu. Verte, že každý, kto si prežil peklo, bude rád, ak mu venujeme aspoň chvíľku času, predovšetkým ak ide o staršiu osobu.

*Autori: Marek Masarik & František Neupauer
Foto: Lujza Kmeťová & Kancelária prezidenta SR*

Kardinál Jozef Tomko patrí medzi významných Slovákov v dejinách Slovenska

Narodil sa 11. marca 1924 v malebnej dedinke Udavské na východnom Slovensku, okres Humenné. Jeho rodičia mu dali vynikajúce základy náboženskej výchovy. Tu vychodil aj základnú školu, kde mu bol veľkým vzorom kňaz Štefan Hések. Potom študoval na gymnáziu v Michalovciach, kde v roku 1943 aj zmaturoval. V Michalovciach ho najmä nábožensky veľmi ovplyvnil vynikajúci učiteľ a kňaz prof. Štefan Hlaváč. V rokoch 1943–1945 študoval na Teologickej fakulte Slovenskej univerzity v Bratislave.

Jozef Tomko bol vynikajúci študent a na základe týchto vlastností a schopností ho košický biskup Jozef Čársky vyslal na štúdiá teológie na Lateránsku univerzitu v Ríme, kde bol 12. marca 1949 vysvätený za kňaza. Tu získal aj doktoráty z teológie, filozofie a cirkevného práva. Už ako kňaz sa Jozef Tomko naďalej vzdelával, pokračoval v štúdiu teológie a cirkevného práva, a to na Lateránskej a Gregoriánskej univerzite v Ríme. V roku 1951 získal doktorát z teológie, o päť rokov neskôr doktorát z filozofie v odbore sociálnych vied a v roku 1961 získal aj doktorát z cirkevného práva. Po návšteve biskupa Jozefa Čárskeho v Ríme na sklonku roku 1948, ktorý mladým kňazom odporúčal zostať v hlavnom meste Talianska, kým sa situácia v bývalom Československu „vyjasní“, pobýval Jozef Tomko v Ríme a žije tam až doposiaľ.

V Ríme sa Jozef Tomko všemožne staral o českých a slovenských bohoslovcov a zapájal sa takmer do všetkých aktivít slovenského exilu. I vďaka jeho neúnavnej práci sa vybudoval Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda v Ríme, ktorý bol oficiálne otvorený za osobnej účasti pápeža Pavla VI. v roku 1963. Jozef Tomko v rokoch 1950–1966 prednášal na Pápežskom kolégiu Nepomucenum, zároveň aj na Medzinárodnej univerzite Cirkevnej akadémie a v rokoch 1975–1976 na Lateránskej univerzite. Od roku 1966 bol vedúcim doktrínarskeho oddelenia Kongregácie pre učenie viery a mravov, v roku 1977 tajomníkom prvej Biskupskej synody pre miešané manželstvá. Bol zástupcom katolíckej cirkvi a oficiálnym delegátom na ekumenických stretnutiach o teológii manželstva v Ríme v r. 1970, v Štrasburgu v r. 1971, v Madride v r. 1972 a v Bazileji v r. 1973. Jozef Tomko sa na základe svojich vedomostí a schopností prepracoval vo Vatikáne na najvyššie pozície katolíckej cirkvi. V roku 1970 ho pápež Pavol VI. vymenoval za pápežského preláta, od roku 1979 sa stal tajomníkom celocirkevnej synody a arcibiskupom.

Kardinál Tomko v Košiciach

Za kardinála bol Jozef Tomko menovaný 25. mája 1985.

V rokoch 1985–1989 uskutočnil vyše 80 misijných ciest po celom svete, na ktorých pomáhal šíriť katolícku vieru. Ako sám hovorí: „Uskutočnil som mnoho ciest po svete a práve na cestách som sa naučil, čo znamená oslavovať Boha v duchu, ale aj v tanci. Môžem povedať, že Pán zrealizoval moje biskupské heslo: Ut ecclesia aedifikatur – Aby sa cirkev budovala.“

Misie kardinála Jozefa Tomko po celom svete inšpirovali významného slovenského

básnika a prekladateľa Viliama Turčányho k napísaniu tejto vynikajúcej básne:

Viliam Turčány – MISIE

Misionári boli u nás Gréci
zo Solúna. – A dnes sme nimi všetci?
Vyšlo už slnce, aby jeho dráhu
sledoval niekto k večitému blahu
a viedol k nemu ľudstvo, ktoré stretá
na všetkých dieloch tohto nášho sveta?
Vyšlo i srdce z kraja slávných Slávov
do sveta s Kristom, s jeho dobrou správou?

Bol jeden kostol, bola jedna soška
a s ňou i klobúk s darmi pre černoška:
doň nielen peniaz jedno srdce vhodí,
pre ktoré práve také slnce vzchodí!
Veď kadiaľ šlo, šlo Božie slovo tadiaľ,
veď k misiám sa celý národ skladal.
Srdce, čo k Božej hostine zve za stôl,
rástlo až tak, že celý svet doň vrástol!

Slovenské srdce od Božieho stola
národy všetky k nemu zvať už volá,
že nielen slávní Slávi sláviť môžu,
lež celý svet má sláviť lásku Božiu:
čierni i bieli, všetky pleti zeme
nech veniec večnej slávy upletieme!

K večnému Slncu ako k nám tí Gréci
– beží a chce, nech bežíme tak všetci.
Tak volá k rodom všetkým, nielen slávkym...
A tak raz vyšlo Slnce nad Udavským.

Kardinál Jozef Tomko bol od roku 1948 v rodnej vlasti po prvý raz na krátky čas v roku 1968. Po roku 1989 už sa môže vrátiť hocikedy, čo aj vo veľkej miere využíva. Pamätné je jeho vystúpenie na zasadnutí pléna Slovenskej národnej rady 21. apríla 1991, keď vo svojom prejave okrem iného povedal: „Národ vie pre krízu rastu [stavať] iba na pravých hodnotách minulosti, ktorá ho preporodila do nových čias. Návrat k najhlbším

koreňom sa tak stáva obrodnou silou... Iba tak si môže národ uvedomiť zmysel svojho jestvovania.“

Kardinála Jozefa Tomku jeho rodáci vždy vrelo vítajú na svojej rodnej hrudi. Kardinálovi Jozefovi Tomkovi bola dňa 29. marca 1995 na návrh Rímskokatolíckej cyrilometodskej bohosloveckej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave udelená hodnosť doktora filozofických vied honoris causa. V roku 1999 bol kardinál vyznamenaný aj Cenou Nadácie Matice slovenskej atď. Vo februári v roku 2008 z poverenia Svätého Otca Benedikta XVI. prišiel kardinál Jozef Tomko na Slovensko oznámiť významné organizačné zmeny týkajúce sa diecéz a cirkevných provincií na Slovensku. Kardinál Jozef Tomko sa 11. marca 2014 dožil v plnom zdraví krásnych 90 rokov. V Primaciálnom paláci v Bratislave bola k tejto významnej udalosti zorganizovaná milá slávnosť, kde kardinálovi prišlo gratulovať veľa hostí. K tomuto významnému jubileu napísal jeho krajan z východného Slovenska, z dediny Papín, básnik Michal Chuda, túto milú básneň:

Múdrosťou srdca
hľadá za obzor
Blahoslavený, čoskoro už svätý
Ján Pavol II. odovzdal mu plam,
položiac ruky
na jeho pripravenú hlavu –
a cíti ich tam stále,
ako sa vraví sám.

So Slovom prešiel tolké svety,
hľadajúc človeka a Božiu slávu,
vždy s láskou v srdci, s dvojkrížom.
Slúžil a rástol v tieni
svätopeterskej kupoly,
tak blízko pri nástupcoch Petra.
Slovenský kardinál...

Človek len mieni, Pán Boh mení –
čo bolelo, už nebolí.

Doc. PhDr. Anton Gajdoš, CSc. gratuluje kardinálovi Tomkovi k jeho 90. narodeninám v roku 2014

Marta Gajdošová, kardinál Tomko a Ladislav Žažký

Otcova vôľa s jeho vôľou
v súhre sa jednoducho stretla –
v srdci mu znie dnes chorál chvál.

Aj v nás dnes znejú piesne chvál
za to, že je,
že je tu medzi nami,
že po písmenkách sa nám dáva
otec kardinál.

Slovensko víta ho,
ako sa víta knieža,
keď kráča domov,
kde jeho prestol je i rodný dom,
kde bližšie k nebu dvíha zvony veža,
k očiam sa plazí bdely prísvit hôr.

Múdrosťou srdca hľadá za obzor
a pripomína,
ako ďalej –
v mene Otca i Syna...

Kardinál Jozef Tomko odovzdáva svoje bohaté vedomosti a skúsenosti i prostredníctvom literárnych diel. Písal po taliansky, latinsky, po nemecky, po anglicky. Z jeho publikačnej činnosti uvedieme aspoň niektoré:

Tomko, Jozef. De inhabitatione Spiritus Sancti secundum B. Petrum de Tarantasia. (dizertačná práca), 1951.

Tomko, Jozef. Il rapporto di lavoro in Cecoslovacchia negli anni 1945–1954. (dizertačná práca), 1956.

Tomko, Jozef. Die Errichtung der Diözesen Zip, Neusohl und Rosenau (1776) und das königliche Patronatsrecht in Ungarn. Rím: Slovenský ústav, 1968.

Tomko, Jozef. Matrimoni misti. Neapol: Edizioni Dehoniane, 1971.

Tomko, Jozef. Svetlo národov. Rím: Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, edic, 1972, Koncil v živote, 294 s.

Tomko, Jozef. Blaženstvá. Rím: Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, edícia Obzory, 1973, 135 s.

Tomko, Jozef. Na misijných cestách. Rím: Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, 1989, Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1991, 244 s.

Tomko, Jozef. Odkaz slovenskému národu a spoločenským. Bratislava: Rodiny, 1991, 73 s.
Tomko, Jozef. Zriadenie Spišskej, Banskobystrickej a Rožňavskej diecézy a kráľovské patronátne právo v Uhorsku. Spišská Kapitula: Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka, 1995, 222 s.

Tomko, Jozef. So srdcom na Slovensku. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2006, 159 s.

Tomko, Jozef. Na životných cestách. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2008, 336 s.

Za svoju neúnavnú činnosť bol kardinál Jozef Tomko ocenený po celom svete. Uvedieme aspoň niektoré vyznamenania:

Čestný doktorát Callumet College, Hammond, Indiana (USA), Fu Jen University, Tchaj-pej (Taiwan), Teologickej fakulty vo Varšave, Estadská autonómna univerzita v Buenos Aires (Argentína), Lekárskej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach (2001), Trnavskej univerzity v Trnave, Katolíckej univerzity v Ružomberku (2006).

Luxemburský Rád Dubovej koruny I. triedy – veľkokríž (1988).

Veľká zlatá cyrilometodská medaila Ústredia slovenských katolíckych intelektuálov, (Rím, 1988).

Rad Bieleho dvojkríža I. triedy (Slovenská republika, 1995, 2002).

Cena Jozefa Škultétyho Matice slovenskej (1998).

Argentínsky Rad Osloboditeľa San Martina I. triedy – veľkokríž (1999).

Čestný občan hlavného mesta Bratislavy (2009) ai.

Kardinál Jozef Tomko všemožne pomáha bohoslovcovi a veriaciim nielen v Ríme, ale po celom svete. Jeho vynikajúcim nasledovníkom je v Ríme dominikán P. Miroslav Konštanc Adam OP (nar. 2. augusta 1963 v Michalovciach), ktorého Svätý Otec František 22. marca 2016 vymenoval za sudcu (preláta audítora), najvyššieho Tribunálu Rímskej rotý. Tento vynikajúci odborník bol od roku 2012 do mája 2016 aj rektorom Pápežskej univerzity sv. Tomáša Akvinského.

Záverom konštatujeme, že kardinál Jozef Tomko sa vždy hlásil a hlási k svojim slovenským koreňom a patrí k vynikajúcim osobnostiam Slovenskej republiky.

Doc. PhDr. Anton Gajdoš, DrSc.

Čo priniesla Bibliotéka

24. Bibliotéka, najväčší knižný veľtrh na Slovensku, sa konal v petržalskej Inchebe od 10. do 13. novembra tohto roku.

Vyššie dvoch stoviek vystavovateľov tu ponúklo najnovšie tituly aj staršie knihy zo svojich skladov. A zdá sa, že jesto čo vyťahovať. Regály na stánkoch sa hmýrili knihami. Prehľadne rozložené, niekde aj naštósované dohora a tu a tam vypadávajúce (spod pultu). Pre milovníka knihy na prvý pohľad skvostná príležitosť – tolko kníh! No len na prvý pohľad. Ak vezme niektoré z kníh do ruky a začíta sa, zistí, že v knižnej produkcii toho času prevažuje tzv. ľahká či oddychová literatúra, ale je v nej aj množstvo braku. Združenie vydavateľov a kníhkupcov SR poskytlo niekoľko údajov (na podklade výskumu Slovenskej národnej knižnice, ktorá je spracovateľom štatistického zisťovania za oblasť vydávania neperiodických publikácií). Na Slovensku je 1 733 vydavateľov. Síce mnohí z nich vydajú ročne možno len jednu knihu, ale aj tak je to vysoké číslo. V roku 2015 vyšlo na Slovensku 11 448 titulov neperiodických publikácií, z toho 9 078 kníh a 2 370 brožúr. V súhrnnom čísle sú zahrnuté aj e-knihy (1 945 titulov) a audioknihy (1 077 titulov). Medzi desiatimi najväčšími „vydavateľmi“ je sedem univerzít a Slovenská knižnica pre nevidiacich. Z klasických vydavateľstiev sa do Top 10 dostali podľa počtu vydaných titulov len vydavateľstvá Ikar a Slovart.

Na siedmich pódiiach sa konali stretnutia s autormi, prezentácie kníh, autogramiády, dramatizované čítanie, jedna sála bola vyhradená deťom ako tvorivá dielňa. Prierez mojich návštev podujatí v piatok a sobotu podávam v nasledujúcich riadkoch. O tom, čo je kniha hodnotná, možno prirodzene diskutovať. Mój výber je subjektívny, no napovedali mi v ňom či prítakávali autori a kritici zaoberajúci sa literatúrou už istý čas.

K úvahám o tom, čo je hodnotná literatúra a čo nie, ma priviedla hneď prvá akcia po príchode na výstavisko. Literárna vedkyňa Zora Prušková povedala na úvod prezentácie monografie *Ako si porozumieť s literatúrou* (vyd. Literárne informačné centrum) o. i. toto: „Dnes je čoraz viac sklon mysliť si, že čítanie má mať úžitkovú hodnotu. Ale literatúra, ktorú považujeme za dobrú, bude pôsobiť inak. Stretnutie s autorom, ktorý vám príde do cesty, zaujme príťažlivými prvkami, vás môže aj nasmerovať či spôsobiť, že lepšie porozumiete sám sebe.“

A ktorými autormi sa Zora Prušková v knihe zaoberá? Okrem Ruda Slobodu, ktorý je akousi stálicou v prácach literárnej vedkyne, sú to Leopold Lahola, Dominik Tatarka, Juraj Špitzer, Ján Johanides, Dušan Kužel, Pavel Vilikovský, Alta Vášová a Juraj Briškár. Dalo by sa povedať, že sa zaoberá tvorbou autorov zo 60. rokov, v širšom rámci druhej polovice 20. storočia. Prenášaním zážitkov v kontexte toho, čo vtedy literatúra znamenala.

Veronika Šikulová, autorka poviedok, románov aj knížiek pre deti predstavila svoju novú knihu poviedok *Petrichor* (vydavateľstvo Slovart). Je to spisovateľka, čo píše o rodine a o sebe, o vzťahu k rodičom, o väzbách na mesto Modru, ľudí, ktorí sú okolo nej. Opäť sa objavuje Modra, rodina, záhrada. Ako sama hovorí v jednom rozhovore, „všetky každodenné „prkotiny“, ktoré ovoniavaš, ktorých sa dotýkaš, vôňa dažďa, nahmatáš kľúče vo vrecku, nejaký papier, papierovú vreckovku alebo papierik od cukríka, ktorý zašuchoce... Práve tieto obyčajné veci sú

*Zora Prušková hovorí o knihe *Ako si porozumieť s literatúrou**

pre mňa najdôležitejšie a možno aj najpríjemnejšie. Tá všednosť.“

Ani tohto roku nechýbali na knižnom veľtrhu krajanovia z Dolnej zeme. Priviezli so sebou viacero kníh. Zaujímavý sa mi zdal nápad vydať knihu esejí a štúdií dolnozemskej a „domácich“ autoriek s názvom *Eseje a štúdie* (slovenských autoriek z Maďarska, Rumunska, Slovenska a Srbska), vyd. Matica slovenská v Srbsku. Medzi 18 autorkami nájdeme mená Dagmar Mária Anoca, Viera Benková, Helena Čížiková, zo Slovenska Mária Bátorová, Etela Farkašová, Helena Dvořáková, Eva Maliti Fraňová, Dana Podracká, Gabriela Rothmayerová... Spojovníkom, prečo sa v jednej knihe ocitli autorky z dvoch teritórií, je slovenčina ako spoločný jazyk a tiež možnosti, ktoré poskytuje esej ako literárny žáner na pomedzí vedeckosti a obrazného podania zachycujúca pohľady (ženské) na súčasnosť dolnozemskej a slovenskej, a porovnávanie videnia. V úvode knihy čítame o tom: „Esejistický text poskytuje veľmi dobré možnosti pre porovnanie, ako

*Veronika Šikulová prezentovala svoju novú knihu *Petrichor* a spomínala na svojho otca (v programe *Rozprávači Šikula* / Šikulová s riaditeľkou LIC M. Vallovou)*

sa reflektujú problémy, ktoré sa vnímajú v tej-ktorej krajine ako relevantné a zároveň pre porovnanie spôsobov, akými sa dané témy vyjadrujú, akými sú jazykovo stvárané... Pri tomto druhom momente je zaujímavé sledovať najmä podoby (a možnosti slovenčiny), ktorá žije svoj život v inej ako materskej krajine, nasáva do seba vplyvy jazyka väčšinovej spoločnosti...“

Ako ukážka krátke citáty z esejí. Zo Srbska (už aj kvôli jazyku) príspevok od Márie Myjavcovej Moja rodná Delodefia: „Keby som povedala, že mojím rodným krajom je Petrovec, nestačilo by to. Lebo hoci Petrovec aj v čase môjho detstva bol nevelkou báčskou dedinou, nevnímala som ho ako celok. Veľmi dlho pre mňa a mojich vrstovníkov existovala iba jedna menšia časť Petrovca, a tá nás, verte, aj naj-silnejšie poznačila. Je to predovšetkým tá naša ulica, čo má také zahané meno, Delodefia.“

A zo slovenských autoriek úryvok z textu Heleny Dvořákové o úskaliach dnešnej komunikácie: „Žijeme babylonské časy. Časy virtuálne. Každý si melie svoje, každý má právo povedať rozhodujúce slovo. Každý chce vysloviť svoj názor. Nie je až také dôležité, na akej úrovni, len sa ozvať. Vnímavého človeka sa zmocňuje v súčasnej komunikačnej džungli úzkosť. Striehne v nej hlúposť, klamstvo, podraz, zločin. Človek to cíti a jeho duša sa chveje. Celkom dobre a bezpečne sa cíti len pri rozhovore so známym či blízkym človekom. Tak by sa uvoľnil, prúd reči by prirodzene plynul, dostavila by sa úlava. Na takéto kontakty je však málo času... Skoro každý človek je väzňom stereotypu, žije vo svojom malom svete a opakuje zabehané činnosti i slová. Venuje sa práci, nákupom, hygiene, údržbe domácnosti, oprave auta, rôznym prístrojom. Stále má pocit, že „nestíha“. Stíhať sa vlastne nepatrí, zaváňa to vydedením spomedzi vyvolených. Máš zbon, teda si.“

Michal Vaľo, bývalý generálny prokurátor SR (v rokoch 1995–1999) sa po rokoch rozhodol vypovedať. Napísal knihu Nebo, peklo, politika (vyd. Slovart), v ktorej sumarizuje fakty, charakterizuje ľudí a komentuje udalosti: November 1989, rozdelenie Československa, obdobie tzv. mečiarizmu, všetky veľké kauzy vrátane únosu prezidentovho syna M. Kováča do Rakúska a smrť Roberta Remiáša. Ako povedal Michal Vaľo na pódiu stánku LIC – ZVKS -, v 90. rokoch dochádzalo k obrovskému presunu majetku formou privatizácie. Položil otázku: „Prečo generálna prokuratúra nešliapala viac po FNM? Bolo povedané (Ústavný súd), že je to subjekt, ktorý nepodlieha kontrole prokuratúry. Do SIS sa dostali bývalí príslušníci štátnej bezpečnosti. Štátna bezpečnosť mohla robiť neskutočné veci. Človek mohol byť zastrelený na poľovačke alebo sa stať obeťou dopravnej nehody.“

Michal Vaľo: „Vo vyšetrovaní zavraždenia M. Kováča ml. sa nepokročilo preto, že sa to nedá dobádať. Vie sa, kto ho previezol

Po prezentácii antológie *Eseje a štúdie slovenských a dolnozemskej spisovateľiek*. Zľava Erela Farkašová, Gabriela Rothmayerová, prekladateľ a diplomat Milan Resutik, Eva Maliti-Fraňová, Katarína Melegová Melichová, predsedníčka Maticy slovenskej v Srbsku a Dagmar Mária Anoca z Rumunska.

do Rakúska, ale kto ho vytiahol z auta, nasadil putá a nalial do úst whisky?“ O milostiacich prezidenta sa M. Vaľo vyjadril ako o veľmi otázných. Amnestia nebola platná, preto nemôže byť zrušená. Ale vznikli z nej právne účinky.

Nabitý stánok LIC počas besedy s M. Vaľom a množstvo otázok z radov publika avizovali, že o knihu bude veľký záujem a možno osvetlí viaceré momenty z káuz nedávnej minulosti.

„Antológia (kvetobranie) je jedným z najlepších spôsobov, ako vyrozprávať príbeh stredoeurópskej básnickej moderny na prelome 19. a 20. storočia,“ píše v úvode antológie Stredoeurópska moderna jej zostavovateľka, nemecká slavistka Zornitza Kazalarska. Kniha, ktorá nedávno vyšla ako štvrtý zväzok edície *Lyrické smery 20. storočia* vo vydavateľstve Slovart, zahŕňa texty od 54 autorov. Tí písali viacerými jazykmi: po nemecky, maďarsky, rumunsky, poľsky, česky, slovensky. Predstaviteľmi Slovenskej literárnej moderny, obsiahnutými v knihe, sú Ivan Krasko, Janko Jesenský, Štefan Krčméry, Vladimír Roy a František Votruba. Slovenská literárna moderna, vyznačujúca sa prvkami ako subjektívizácia, evokácia ponurých nálad, bytostný zápas medzi životom a smrťou, nostalgia za starým svetom a túžby po novej skutočnosti, sa napájala z prameňov európskeho romantizmu. Takmer všetci básnici Slovenskej moderny sa dostali do styku (vtedy hlavne cez maďarské a nemecké preklady) s tvorbou G.G. Byrona, E. A. Poea, inšpirovali sa i z tvorby francúzskych symbolistických básnikov (Ch. Baudelaire, St. Mallarmé), z nemeckej modernej poézie (R. M. Rilke, St. George) a iných. V anto-

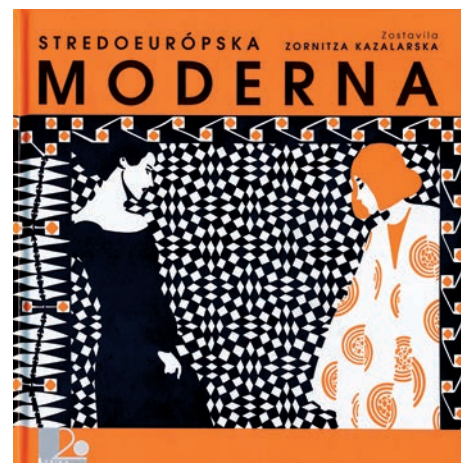
lógii sú ich básne a texty radené pomedzi ostatných autorov, vzniká zaujímavá mozaika, zoskupená tematicky: Moderna, Duše, Fin de siècle, Nálady, Slová, Portréty, Svety, Kvety, Krajiny, Syntézy, Vášne, Piesne života.

Antológia je doplnená bohatým obrazovým materiálom, ktorý je rovnako dôležitý ako text. Dobové obrazy a kresby, ale aj vtedy obľúbené plagáty a tiež obálky dobových európskych modernistických časopisov či ilustrácie z nich, samostatné ornamente v typografii spolu s písmom vypracované čiernou a zelenou tlačou umožňujú čitateľovi komplexné vnímanie.

Výrazné miesto mali na veľtrhu aj tituly v češtine, a to tak pôvodná próza, ako aj české preklady zo svetovej literatúry. Slovenský čitateľ, ako vieme, sa nebráni vziať do ruky knihu v češtine. Ba niekedy ani nevníma, že číta po česky.

Jarmila Wankeová,

foto: LIC (1–2) a Ondrej Melich (3)

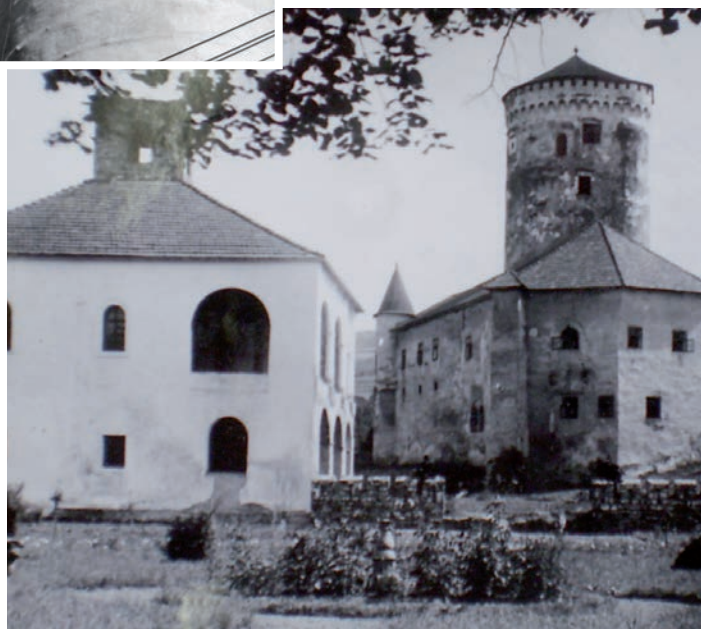
Obálka knihy *Stredoeurópska moderna*

Rekonstrukce Budatínského zámku

1. část

Budatínský zámek se nachází u soutoku slovenských řek Váh a Kysuca a patří mezi nejkrásnější památky města Žiliny. Na první pohled zaujme nevšedním tvarem věže i střechy. K nejstarší části zámku – válcové věži – bylo vybudované samostatné kryté schodiště, čímž vzniklo i nesymetrické zastřešení věže. Budatínský zámek byl vybudován v 2. polovině 13. století jako vodní hrad. Předpokládá se, že nejstarší část zámku byla vybudována na pevné skále, která převyšovala okolní rovinatý terén o několik metrů.

Královský hrad získali v roce 1510 Suňogové z Jesenice, kteří hrad vlastnili až do konce 18. století. Vodní hrad postupně přestavěli na pohodlné rodinné sídlo, zámek s výraznými renesančními prvky. V 18. století do hradního komplexu přibyla kaplička a západní křídlo v barokním slohu. V roce 1798 vymřeli Suňogové po meči a zámek vyžehnil Anton Čáky, který si vzal Jozefu Suňogovou. V roce 1849 postihla zámek pohroma, vyhořel i s cenným rodinným archívem. Poslední majitel, hrabě Gejza Čáky, se ještě pokusil zámek obnovit v letech 1907–1923. Snahu mu zkomplikovala první světová válka. I když rekonstrukce nebyla provedena v plném rozsahu, výrazně ovlivnila jeho vzhled. Poškozený barokní palác nebyl obnoven a byla ponechána přízemní část v podobě terasy, pod kterou vznikly skladovací prostory. V severní části areálu byla přistavěna hospodářská budova v klasicistním stylu. V interiéru zámku vznikly dva společenské sály, menší místnosti pro rodinné příslušníky a hosty, dřevem obložená jídelna a ve věži bohatě zásobená knihovna. Pozornost byla věnována i přilehlému parku, kde vznikly nové chodníčky a vysázely se květiny. Budatínský zámek se stal moderním sídlem s elektrickým osvětlením, vodovodem a ústředním topením.

Konec druhé světové války znamenal zánik Budatínského zámku jako rodového sídla. Hraběnka s dcerou emigrovaly už během vál-

ky a zámecký pán, Gejza Čáky zůstal dál v Budatíně, i když jeho majetek byl zkonfiskován a následně znárodněn. Vojska procházející Žilinou spolu s místním obyvatelstvem zámek vyrabovala, knihy a písemnosti spálila anebo hodila do Váhu. Postupně bylo rozebráno i celé zařízení zámku. Pamětníci vzpomínají, jak z okolních obcí přicházely zástupy lidí a každý si odnesl, co unesl.

V dalších letech sloužil zámek jako „objekt“ využívaný různými organizacemi. Ve Státním archívu v Žilině se nacházejí dokumenty, které vypovídají o této zmatené době, kdy se zapomínalo na to, že Budatínský zámek je především historická a kulturní památka. Místní národní výbor v Budatíně přidělil některé místnosti jako byty soukromým obyvatelům, část byla pronajata hostinskému Hollému, který zde pořádal zábavy. V samostatně stojící budově (dnes kanceláře Považského muzea) byla továrna na výrobu dětských kočárků firmy Heller a Linek. Pozemky okolo zámku byly rozparcelované a některé z nich získali bývalí funkcionáři Okresního národního výboru. Na prostory zámku si dělaly zálsuk i jiné instituce. Vojáci zde chtěli ubytovat vojsko, Ředitelství státních lesů v Oravském Podzámku chtělo sídlo využívat pro administrativní účely. Celá situace vyvrcholila záměrem umístit sem Výchovný ústav dívek z Bytčice (jinde též zmiňovaný jako ústav pro padlé nakažené dívky). Když se započaly adaptační práce zadané podnikateli Ing. Arminu Windholzovi, zvedla se vlna odporu místních obyvatel. Nakonec byl Budatínský zámek 22. prosince 1948 přidělen městu Žilina, kterému se podařilo umístění ústavu zabránit.

Město do zámku plánovalo přemístit muzeum a archív ze staré radnice. Dále se uvažovalo o zřízení říčního koupaliště (plovárny) a rekreačního střediska (kavárny, restaurace, zábavného podniku či noclehárně). Budovu radnice ve městě bylo totiž nutné uvolnit pro prezidium Krajského národního výboru. V roce 1949 tak byly sbírky městského muzea přeneseny ze staré radnice do zachovalějších místností Budatínského zámku. Postupně však bylo od líbivých záměrů upuštěno a volné místnosti v objektu byly nadále pronajímány. Vzácné muzejní sbírky byly přemístěny do nevhodných místností ve věži a jejich místo zaujalo pohostinství, tzv. Hostitelské komunální podniky města Žiliny. Ty v roce 1951 požádaly o uvolnění dvou

velkých místností, které zabírala společnost Kovoprojekta, národní podnik, aby z nich mohly zřídit noclehárně. Žádosti nakonec vyhověno nebylo a koncem roku musely Hostitelské podniky odevzdat svoje prostory Krajské radě pionýrů. Aby toho nebylo málo, jedna část objektu byla dokonce pod vojenskou správou.

V září roku 1953 ředitel Slovenského národního muzea vykonal obhlídku muzejních sbírek v Budatíně. Vyjádřil pohoršení a celou situaci nazval kulturním skandálem. Snad i to nakonec dopomohlo k tomu, aby prostory zámku získalo pro svoji činnost Krajské muzeum v Žilině. V červenci roku 1956 bylo započato s adaptačními pracemi, které vykonával Pamiatkovstav, národní podnik v Žilině. Nejvíc poškozená byla věž. Její adaptace probíhala v letech 1956–1957. Celá stavba byla zpevněna kostrou, kterou uvnitř tvořily železobetonové sloupy procházející celou výškou stavby a vodorovné železné věnce ve všech poschodích. Věnce byly zakotveny do železných obručí, které z vnější strany věž obepínaly. Obnovu završilo omítnutí zdiva v interiéru i fasády. Ředitelka muzea Vlasta Kristenová v roce 1957 požádala o vyhlášení Budatínského zámku za státní kulturní majetek.

Přilehlé samostatně stojící budovy sloužily nadále jiným organizacím. Okresní národní výbor je přidělil škole v Budatíně, Vysoké škole dopravy a spojů, Státnímu okresnímu archívu v Žilině a část parku byla pronajata Městskému stavebnímu podniku na zřízení skladu a provozu. Začátkem roku 1965 započal Pamiatkovstav s pracemi na generální opravě Budatínského zámku. Obnova však postupovala velice pomalu a termín ukončení se neustále měnil. V roce 1977 byla ukončena 1. etapa generální rekonstrukce a objekt byl zpřístupněn veřejnosti. V roce 1976 získalo muzeum i dnešní administrativní budovu, která v tom čase sloužila jako ubytovací zařízení Domova mládeže (internát). Postupným vykupováním i ostatních pozemků získalo muzeum celý areál i s parkem, kromě části hospodářské budovy, ve které se nacházel archív. Ten se přestěhoval do nových prostor v centru Žiliny až v roce 1993.

Pokračování příště
Martina Bernátová, historička,
Považské muzeum v Žilině

Od frfajdy k almázi

(pohľad do kuchyne drotárov) II.

Zeleninové a ovocné jedlá

Na prípravu zeleninových jedál sa vo Veľkom Rovnom používala všetka zelenina, ktorú bolo možné dopestovať. Išlo hlavne o mrkvu, petržlen, cviklu, kvaku, hlávkový šalát, cesnak, cibuľu, zeler, uhorky, zo strukovín najmä o fazuľu a hrach. Väčšina sa využila pri varení polievok. Najčastejšie sa varila **fazuľová polievka** so zemiakmi, do ktorej dávali údené kožky zo slaniny, aby ju omastili a zároveň dochutili. V pravej rovňanskej fazuli nesmeli chýbať sušené slivky alebo kompót zo sušených sliviek, hrušiek a jabĺk, ktoré jej dali špecifickú chuť. Oblúbená bola aj **polievka z kvaky**. V lete sa často varil prívarok z hlávkového šalátu, v Rovnom nazývaný **prpový šalát**. Chutný bol s varenými zemiakmi a praženicou. K masnému varenému mäsu sa často robil aj mrkvový prívarok – **cušpais**.

Dôležitou súčasťou tradičnej kuchyne boli **huby**. Zbieralo sa niekoľko druhov, k najobľúbenejším patrili **tanečnice** (kuriatka), **hríby** a **kozáky**. Zo všetkých sa pripravovali najmä polievky, do ktorých sa pridávala srvátka s rozmiešanou múkou a omastili sa opraženou slaninkou. Ako pokrm sa často používali aj niektoré voľne rastúce rastliny, napríklad kvet bazy čiernej, ktorý sa vyprážal.

Z ovocia sa v obci pestovali hlavne jablká, hrušky a slivky. Mnohé vzácne a chutné odrody priniesli drotári zo zahraničia, napríklad z Kaukazu. Ovocie sa sušilo pre vlastnú potrebu alebo sa predávalo na trhoch v okolí. Drotári ho nosili aj za hranice vlasti. V kuchyni sa najviac uplatnili slivky. Pridávali sa najmä do polievok, do slivkových gúľ – **knuellov**, ako príloha k mäsu a sušené sa varili na Vianoce.

Najznámejším jedlom zo sliviek bola **brija**, slivková polievka dochutená škoricou a klinčekmi. Väčšie uplatnenie mal najmä **lekvár**, ktorý sa varil vo veľkých medených kotloch. Aby vydržal čo najdlhšie, zalievali ho bravčovou masťou. V niektorých domácnostiach sa varil aj **lekvár z černíc**.

Mliečne, vaječné a mäsové jedlá

Mlieko patrilo k potravinám s vysokou výživnou hodnotou. Mútením sa z neho vyrábalo predovšetkým **maslo** a zo skýšeného **tvaroh**. Využitie tvarohu bolo v domácej kuchyni široké. Pridával sa do cestovín, koláčov, zemiakových jedál alebo sa dochutený koreninami a usušený v peci jedol s chlebom.

Mliekom, skýšeným alebo aj sladkým, sa zapíjala väčšina zemiakových jedál. Dávalo sa do polievok, do cesta pri pečení koláčov a do čierneho čaju. Z mlieka sa varila aj jedna z najjednoduchších polievok – **mliečna polievka**. Robila sa aj tzv. **svrátková polievka** s opraženou slaninou, zemiakmi a pažitkou.

Z hospodárskych zvierat sa vo Veľkom Rovnom choval najmä hovädzí dobytok, ošípané, niekde aj ovce a kozy a z hydiny predovšetkým sliepky a husi. Boli zdrojom mäsa, mlieka, tukov a vajec. Hoci sa mäso ešte aj v prvej polovici 20. storočia konzumovalo len niekoľkokrát do roka, v bohatých drotárskych rodinách sa v rôznych formách stalo pomerne častým pokrmom a dbalo sa na jeho kvalitnú

Uskladnenie potravín v komore

prípravu. Konzumovalo sa najmä bravčové mäso a výrobky z neho. Čerstvé mäso sa hneď po zabíjačke dalo do *zabíjačkovej kapusnice*, zvyšok sa zakonzervoval nasolením a naložením do veľkej drevenej dieže. Časť mäsa sa nechala niekoľko dní stáť v osolenej vode s korením – *rósole* a následne sa údilo. Slanina mala v kuchyni široké uplatnenie, podobne aj sadlo a neskôr bravčová masť. Údené, aj solené mäso sa najčastejšie varilo v kapustnici alebo vo vode. Vyrábali sa *jelitá*, *huspenina* a neskôr aj *tlačienka* a *klobásy*. Po uvarení jaterníc zostala v hrnci hustá polievková masa, nazývaná *žebracia kaša*, ktorá sa ponúkala hlavne žobrákom. *A jedli sa aj vnútornosti, ladviny, srdco, plúca, to sa pripravovalo na kyslo a volalo sa to lachčina, lebo to bolo ľahké.*

Hovädzina sa konzumovala najčastejšie varená v polievke a jedla sa s chlebom, aj to iba v prípade, že kravu museli zabiť. Z ryb sa na stôl dostávali ryby chytené v potoku a upечené na pekáči. V oblube boli aj kupované slané ryby, tzv. *haringy*. Vajíčka sa pridávali do cestovín a koláčov a pripravovala sa z nich *vaječnica*, pražená na cibulke a slanine.

Nápoje

Pila sa najmä *čistá voda* zo studní a studničiek, *čaje z bylín* nazberaných na okolitých lúkach, sladké, kyslé mlieko a káva s mliekom, pripravovaná z cigórie a melty. Vďaka drotárstvu sa do mnohých domácností už začiatkom 20. storočia dostala kvalitná zrnková *káva*, *čierny čaj*, *kakao* či *víno*. Z alkoholických nápojov sa pila najmä domáca, aj kupovaná pálenka – *šám*, *briate*, sladký orechový likér – *rozoliš* a neskôr aj podomácky vyrobené *víno*. Pripravovalo sa z trniek, čiernych ríbezlí, šípok, ale aj z bazy čiernej.

Príprava stravy, konzervovanie a uskladnenie potravín

V dávnej minulosti pripravovali obyvatelia obce stravu v izbe, v jedinom vykurovanom priestore starých dreveníc. V jej rohu sa nachádzala *pec kvadratického tvaru s otvoreným ohniskom na varenie*. Pred pecou bol položený veľký plochý kameň, na ktorom sa rozkladal oheň. V peci sa akumulovalo teplo z ohniska alebo sa oheň zapálil priamo v nej. Tu sa varilo a pieklo a vo vykúrenej peci sa piekol chlieb a koláče. Keďže pôvodná pec s ohniskom nemala komín, dym sa voľne rozptyľoval po priestore a na stenách tvoril vrstvu sadzí. Preto sa neskôr k peciam pristavoval lapač dymu v tvare zvona, ktorý dym odvádzal na povalu. Jedlo sa varilo v železných alebo hlinených (často odrôtovaných) hrncoch bez pokrievok, ktoré sa prikladali k ohňu alebo sa pokladali nad oheň, na kovovú trojnožku. Ak sa hrnce k ohňu iba prikladali, museli sa otáčať, aby sa jedlo uvarilo rovnomerne. Bežne sa používali aj hrnce na troch nožičkách.

Ku konzumácii a príprave jedla slúžil najmä inventár z dreva – lyžice, taniere, misky, habarky, varechy, drevené korýtka na miesenie cesta, putne na vodu, doštičky na hádzanie halušiek, krájanie potravín a iné. Drevené riady dopĺňa-

li hlinené misky, hrnčeky a hrnce. V žiadnej domácnosti nesmela chýbať maselnica na mútenie masla a slamené nádoby – *slameničky*, v ktorých sa nechávalo podkysnúť cesto na chlieb a ukladali sa do nich poľnohospodárske plodiny. Vo vstupnej miestnosti, v tzv. pitvore, bol v každej domácnosti trvale umiestnený kamenný mlynček na mletie obilia – *žarnou*.

K peciam s otvoreným ohniskom postupne začali pristavovať dymníky, ktoré odvádzali dym na povalu, kde sa rozlietal po celom priestore podstrešia. Bol to ideálny priestor na konzerváciu mäsa údením. Vešali sa tu kusy slaniny, mäsa, loja, ryby, neskôr aj klobásy. Kým sa dym voľne rozptyľoval v podstreší, povala sa využívala iba na odkladanie málo používaných vecí. Po zavedení komínov, ktoré ústili až na strechu, sa podstrešie stalo dôležitým skladovacím priestorom domu. Z poľnohospodárskych plodín sa tu uskladňovali najmä obilniny, kukurica a strukoviny. Obilniny sa odkladali do veľkých drevených truhel, tzv. *štrichov*. Strukoviny, najmä fazuľa, sa voľne rozkladali na zem alebo sa umiestnili do spomínaných štrichov. V niektorých domácnostiach sa tu skladovala aj múka, ktorú dávali do veľkých drevených truhel, vo vnútri rozdelených na viacero priečinkov, podľa jej kvality.

Z hľadiska uskladnenia potravín a poľnohospodárskych plodín bola dôležitým priestorom *komora*. Pokiaľ mala drevenica dymnú povalu a nemala pivnicu, plnila nezastupiteľnú úlohu. Bola to tmavá, chladná miestnosť s malým štvorcovým okienkom, ktoré sa na zimu upchávalo starými handrami, machom alebo slamou. Odkladal sa tu upечený chlieb do špeciálneho stojana v tvare rebrika, nasolené mäso, tvaroh, masť či stopené maslo v drevených geletách. V slameničkách, drevených vahanoch, košíkoch či potravinových truhlách sa tu uskladňovali strukoviny a vajíčka. Na zemi, v priestore ohradenom doskami, tu skladovali aj zemiaky a zeleninu. V každej komore stál drevený, aj 300-litrový sud s naloženou kapustou.

Výrazným pokrokom pri príprave stravy bolo rozšírenie *sporáka (šporhela)*, ktorý uzatváral oheň liatinovými platňami a umožňoval tak pohodlnejšie varenie. Jeho zavedením sa zmenil aj kuchynský riad. Hlinené a liatinové hrnce nahradili najmä smaltované a plechové riady rôznych foriem. Obluba plechových nádob v domácnostiach súvisela s rozvojom drotárstva – plechárstva a užitočné výrobky drotárov zaplnili nielen zahraničný trh, ale objavovali sa v čoraz väčšom počte aj doma. Domácnosti disponovali rôznymi plechový-

mi hrncami, hrnčkami, nádobami na mlieko či vodu, odmerkami, formami na pečenie, pekáčmi, misami, naberáčkami, strúhadlami, sítkami, cedidlami, stojanmi na pokrievky a mnohými ďalšími. Väčšina z nich stála trvale na sporáku, ostatné riady boli umiestnené na poličkách kuchynskej skrinky a v kredenci. Bežným kuchynským inventárom boli aj drôtené výrobky, a to drôtené habarky, šľahače, naberáčky, úžitkové drôtené misy, podnosy, rošty a iné. Na stenách viseli drôtené nástenné poličky, vešiaky či lyžičníky.

Príliv finančného kapitálu z prosperujúceho drotárstva najmä koncom 19. a začiatkom 20. storočia rôznou mierou vplýval na zvýšenie kvality bývania aj stravovania v obci Veľké Rovné. Prechod od dymných izieb k izbám s murovaným alebo prenosným sporákom (transportom) či k samostatným kuchyniam bol v bohatých drotárskych rodinách oproti okolitým obciam podstatne rýchlejší. Najmä úspešní drotári pôsobiaci v zahraničí vo veľkých mestách si domov priniesli i zvýšené nároky na spôsob života, ktorý sa čoraz viac podobal mestskému. V oblasti stravovania sa vplyv financií prejavil najmä zmenou kuchynského inventára. V domácnostiach sa začali používať čajové, kávové a obedové porcelánové súpravy, príborové súpravy, najrozmanitejšie poháre zo skla, špecifické výrobky drotárskych a plechárskych dielní (pražiče na kávu, samovary) a rôzne druhy foriem na pečenie. Produkty dennej potreby chodili drotárske ženy bežne kupovať do Žiliny a Bytče, pretože im nepostačoval miestny trh. Do ľudovej kuchyne prenikli produkty mestskej kuchyne, privezené najmä zo zahraničia ako káva, ruský čaj, kakao, sladkosti, cukor, kvalitný tabak, alkohol či kvalitné víno (*almázia*) a najjemnejšie druhy múky. Na stole bol prestretý obrus každý deň a jedlo sa z drahých servisov. V bohatých drotárskych rodinách sa zvýšila konzumácia mäsa, ktoré sa začalo upravovať novými spôsobmi, pečivo sa konzumovalo každý deň. Vo všeobecnosti sa dbalo na zvýšenú čistotu bývania, ale aj stravovania.

Pre informáciu: Nárečovým výrazom „*fřafajda*“ obyvatelia Veľkého Rovného označovali podradné jedlá nízkej kvality, napr. jednoduché kaše pripravované iba z múky a vody (múčne kaše), z kukurice (kukuričné kaše) a podobne. Naopak výraz „*almázia*“ používali na označenie kvalitného, luxusného vína, ktoré úspešní drotári nosili zo sveta domov a v mnohých rodinách sa stalo súčasťou tradičnej stravy. *Katarína Kendrová*, etnologička,

Považské múzeum

Nad kritickými hlasy vztahu meziválečné ČSR k Čechům a Slovákům v zahraničí

V předcházejících číslech Listů jsme hodnotili meziválečný vztah ČSR ke krajanům. Ukázalo se, že se tehdy jednalo o propracovanější a intenzivnější systém vzájemných kontaktů ve srovnání s dnešní situací v ČR. Přesto se i tehdy objevovala dobová kritika, která kulminovala jednak v souvislosti s velkou hospodářskou krizí na počátku 30. let a pak v souvislosti s politickými událostmi vedoucími k Mnichovu a po Mnichovu.

Československý ústav zahraniční byl první „na ráně“

Co kritikům vadilo? Obecně to, co se objevuje v podobných organizacích dodnes. Je to rozpor mezi výročním výkaznictvím a realitou. Konkrétně to byla kritika spolupráce ČÚZ s ostatními domácími institucemi a spolky ve prospěch vystěhovalců a hlavně pak krajanů. Kritika přiznávala náznaky součinnosti v některých ohledech, avšak každá organizace pracovala samostatně. K ideálu ústavu jako řídicího centra vystěhovalcké politiky, alespoň v rovině dobrovolných organizací, se vlastně nikdy nedospělo.

Ostřejší kritika mířila zleva od sociálně demokratické orientace krajanových spolků angažovaných ve *Sdružení československých spolků zahraničních*. V dubnu 1930 tyto spolky vyjádřily v rezoluci nespojenost nad tím, že ČÚZ nesoustředil všechny síly na organizaci sociální pomoci těm skupinám krajanů, kteří se ocitli bez zaměstnání, bez podpor a bez možnosti překonávat komplikace s pracovními i občanskoprávními formalitami (zvláště ve Francii a v Německu). Kritický byl zvláště tajemník tohoto sdružení Karel Folber. Podle něho se vystěhovalcká politika utápěla spíše v podpoře vystěhovalectví, v usnadňování emigrace, než v podpoře rozvoje krajanového života. Poukazyval na přímé kontakty ČÚZ s lodními společnostmi, které inzerovaly v tiskovinách ústavu své nabídky pro cestu za oceán. V tom byl spatřován prostor k podněcování zahraničních migrací.

Fakta, jimiž se Československý ústav zahraniční bránil

Prvním postojem při obraně bylo vytvoření *Výboru pro pomoc Čechoslovákům v zahraničí*, v němž kromě ústavu byly zastoupeny: Československý červený kříž, Československá obec sokolská, Mezinárodní péče o vystěhovalce, Národní rada československá, Sdružení československých spolků zahraničních, Zahraniční župa sokolská, Spolek Komenský, Spolek sv. Rafaela, Spolek Frič, Svaz československého učitelstva, Svaz dělnických tělocvičných jednot, Svaz československých skautů, Ústřední sdružení Čechů a Slováků z Ruska a Ústřední spolek československých profesorů. Hlavním účelem Výboru pro pomoc Če-

choslovákům v zahraničí se však stala pouze *organizace sbírek* na jednorázovou pomoc sociálně slabým rodinám v Německu. Pro kritický postoj sociálních demokratů to bylo ale málo.

Následným aktem obrany ČÚZ bylo založení další organizace, a to *Výboru zahraničních Čechů a Slováků*, a návazné pořádání pravidelných dnů československého zahraničí, při nichž se konaly sbírky pro krajanový fond. Od roku 1932 docházelo k častější spolupráci mezi ČÚZ a domácími institucemi a spolky. Přispěl k tomu v Praze uspořádaný sjezd zahraničních Čechů a Slováků roku 1932. Mezi spolky, s nimiž ústav nejčastěji jednal a spolupracoval, byl spolek Komenský, dále Domovina zahraničních Čechoslováků, Spolek sv. Rafaela, Krajanská péče a zahraniční odbor Národní rady československé. ČÚZ hledal s posledně jmenovanou institucí od května 1938 v době hrozícího vnějšího nebezpečí ze strany Německa intenzivnější vztahy s krajanem (viz o tom podrobněji dále).

Potřeba vytvoření státní instituce pro krajanov a vystěhovalectví

Zároveň v souvislosti s hledáním účelných pracovních metod vyvstávala otázka reorganizace ČÚZ. Mělo dojít k přetvoření této instituce ze spolkových základů ve státní orgán financovaný z prostředků státního rozpočtu. To však nebylo tak jednoduché, neboť obojí forma měla své praktické výhody i nevýhody. Totiž neoficiální organizaci, tzn. spolku, se otvíral prostor pro agilnější jednání za hranicemi ČSR mezi krajanem, protože krajanová problematika nebyla součástí československé diplomatické praxe (alespoň nikoli oficiálně). Nevstupovala tudíž do mezinárodního práva a mezistátních dohod. Naopak pro centralizační snahy a řídicí záměry ve vystěhovalcké politice se forma státní instituce jevila jako výhodnější. Avšak ve sporných otázkách koncepce a předmětu práce ústavu hájili jeho vedoucí funkcionáři ve většině spolkový základ.

Návrhy na vytvoření státní instituce přicházely mj. s iniciativami k založení nových orgánů ČÚZ, protože začalo valem ubývat subvencí vlivem hospodářské krize. Projevilo se to zvláště při jednáních o zřízení vystěhovalckých poraden na Slovensku. Lze to doložit příkladem z počátku roku 1932. Tehdy oznámila Národohospodářská župa středoslovenská ve Zvolenu, že plánuje založit v tomto městě vystěhovalckou poradnu. Zajistila kancelářskou místnost a administrativní sílu. ČÚZ se zachoval jako centrální instituce v tom, že financoval poradce pro vystěhovalectví a repatriaci a poradce pro antiemigrační působení. Jenže to nepokrývalo celé Slovensko. Vyvstala tak otázka vytvoření ústředí vystěhovalckého poradenství pro Slovensko v Bratislavě, jak to navrhl pražský sjezd zahraničních Čechů a Slováků v roce 1932. Ale bratislavská poradna se začala řešit až počátkem roku 1934, a to víceméně soukromou iniciativou redaktora Hilschera, která nedopadla úspěšně. ČÚZ požádal o založení takové poradny ministerstvo sociální péče. Ministerstvo sociální péče poradnu schválilo, ale ministerstvo financí nedalo peníze. ČÚZ podal žádost znova s odůvodněným politické vhodnosti takového aktu.

Ministerské tahanice kolem financování poradny v Bratislavě oživily úvahy o vystěhovalcké politice. Někteří funkcionáři významných organizací, např. A. Granatier, tajemník bratislavské odbočky Národní rady československé, F. Soukup, předseda Senátu ČSR a další politici

20 plodných let Mistra Jana Husa

Jan Hus se narodil kolem roku 1370 v Husinci u Prachatic v chudé rodině. Začal se učit na farní škole. V šestnácti letech odešel na Karlovu univerzitu. Jako student si musel vydělávat na živobytí i na jídlo, které bylo pro studenty této doby zelí, chléb, voda, sádlo atd. To se mu dařilo díky tomu, že rád přednášel, věnoval se zpěvu i jiným uměleckým záležitostem. Hus toužil po tom, aby byl vážený mezi lidmi, a proto také pilně studoval na kněze (což byl jeho sen). Později však začal hledat skutečnou lásku a pravdu, která by vedla k proměně a naplnění života a charakteru, nejen jeho samotného, ale i ostatních lidí. Hus byl i hudebně nadaný a skládal, nebo spíše upravoval písně tak, aby se lidem zpívaly co nejlépe. Říká se, že hrál na 4 hudební nástroje a byl i velice zdatný interpret. Toto vše stíhal spolu s učením na kněze. Na Karlově univerzitě byl podle dochovaných materiálů celkem oblíbený, a to jak mezi učiteli, tak i mezi spoluučenci. Na artistické fakultě získal roku 1393 hodnost bakaláře a roku 1396 vystudoval titul mistr svobodných umění.

Betlémská kaple

Jan Hus jako univerzitní mistr (od roku 1398) byl vysvěcen na kněze (roku 1400)

Betlémská kaple v době Mistra Jana Husa

a začal kázat v kostele sv. Michala a od 14. března 1402 v Betlémské kapli. Zde se odehrávaly nejdůležitější momenty jeho života. Dne 15. října 1401 byl Hus zvolen děkanem artistické fakulty, což pro něj byla obrovská pocta, a k tomu navrch ještě roku 1409 po odchodu většiny učitelů a žáků do Lipska se stal rektorem Karlovy univerzity.

Návštěva Husových kázání v Betlémské kapli se stala pro většinu pražských obyvatel oblíbenou součástí jejich společenského života. Jak se traduje – kazatelna znamenala pro tehdejšího obyvatele totéž co noviny, rozhlas, televize a internet pro člověka dnešní doby. Občas si chodila Husa poslechnout i sama králova manželka Žofie. První Husovy názory byly

ovlivněny českým reformátorem Janem Milíčem z Kroměříže, který byl původně notář české královské kanceláře, později populární pražský kazatel. Byl pokládán za největšího českého reformního kazatele 14. století.

Hus se zaměřoval ve svých kázáních hlavně na zlo tehdejší církve, což se tehdy církvi moc nelíbilo. Jan Hus začal dostávat od církve upozornění, že se jim jeho kázání nelíbí. Naopak králi se Husovo kázání líbilo a Jan Hus získal v králi velmi mocného ochránce.

Součástí kázání byly i myšlenky učení anglického reformátora Jana Viklefa. Hus spatřoval v jeho učení možnou cestu k nápravě v církvi. Stanovisko vedení církve té doby bylo však zcela opačné. Učení Jana Viklefa bylo zakázáno a všichni, kteří jeho učení nadále kázali, byli církvi označováni za kacíře.

Na jaře roku 1408 udal jeden z německých profesorů Husova bývalého učitele mistra Stanislava ze Znojma, že i přes všechny zákazy hlásá dál Viklefovo učení. Mistr Stanislav se zalekl hrozících následků a raději se zřekl Viklefova učení.

Kázání v Betlémské kapli

Papež přesto vyzval profesory univerzity „českého národa“, aby neprodleně odsoudili Viklefovo psaní. Čeští páni profesori tak učinili, ale s výhradou, že všechny zmíněné články jsou sice špatné, ale za jistých okolností nemusí být chápány jako kacířské...

V zahraničí však církev měla informace o tom, že Jan Hus ve svých kázáních nadále šíří názory Jana Viklefa a brojí proti církvi. To se jim samozřejmě nelíbilo, a tak chtěli vyjádření od tehdejšího pražského arcibiskupa.

V létě roku 1408 pomohl Husovi králův přítel arcibiskup Zbyněk Zajíc z Házmburka a na nátlak krále veřejně vyhlásil, že ani po důsledném zkoumání neobjevil v pražské diecézi (správní jednotka církve) žádné kacířství. Avšak nedlouho po tomto oznámení pražských farářů a kazatelů dal Zbyněk na vědomí, že Jan Hus rozpoutává nepřátelské nálady proti Němcům.

Na pohovor v lednu 1409 se do německých akademiků pustil Husův přítel Jeroným Pražský následující argumentací: „Odmysli si od nich vypasené koně a odejmi jim nádherná roucha a kožešiny z mrtvých zvířat; rázem je zbavíš cti. Jsou totiž ve svém nitru plni špíny, rozmařilosti, svatokupectví, křivd, úskoků, olupování chudých a svatokrádeží tak, jako jsou obilné hroby plné mrtvých kostí. Jenom navenek přehodili přes sebe pýchu, nadutost, zloajnost, lži a ostatní ničemnosti jako ostudný plášť, kterým se snaží zakrýt svou vlastní hanbu a své nejnestoudnější pomluvy osob ušlechtilých a prospěšných celé obci našeho ctihodného města. Ačkoli sami jsou svým životem a mraví kacíři, nepřestávají lživě kaceřovat

pravověrné syny našeho svatosvatého českého národa...“

Jeroným Pražský (asi 1378–1416) byl držitelem čtyř akademických titulů. Studoval na univerzitách v Praze, v Oxfordu, Paříži, Kolíně nad Rýnem, Heidelbergu a Vídni. Z Oxfordu přivezl do Prahy vlastnoručně opsané Viklefovy knihy. Nikdo se tedy příliš nedivil, když vzápětí přeskočil na téma zcela jiné, pro něho však nepochybně závažnější: „Proč bychom nečetli knihy Viklefovy, když do nich skvělým způsobem uložil nesčetné svaté pravdy, třebaš zneklidňující jak zpupné kněze, tak laiky?“ jak sám pravil.

Touto dobou také dochází k zásadní politické a církevní změně. Pražský arcibiskup se

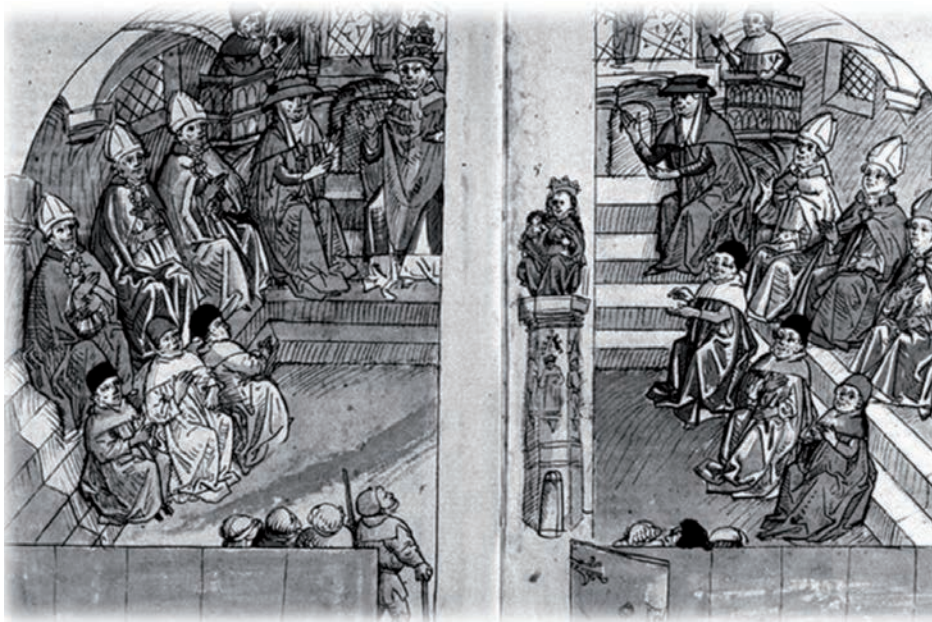
postavil proti učení reformátora Jana Viklefa, jehož velkým stoupencem byl i Jan Hus. Současně však pražský arcibiskup se postavil proti králi. Rozhodl se totiž nepostavit proti svému papeži Řehořovi XII., kterému hrozilo, že v případě konání Pisovského sněmu, který měl řešit problém dvojpapežství, bude odvolán. Naopak, Václav IV. chtěl na sněmu získat titul římského císaře a potřeboval alespoň podporu pražské univerzity, když ji nezískal od arcibiskupa.

Na univerzitě dochází ke sporům, kdy čeští mistři a studenti se Viklefova učení nechtějí vzdát. Králi přijde náramně vhod nápad Jeronýma Pražského, Jana Husa a Jana Jesenického, kteří navrhli přidělit královským výnosem českým profesorům 3 hlasy, kdežto ostatním třem (Německo, Římská říše, Francie) zůstal jen jeden hlas. Výnos vstoupil do dějin pod názvem Dekret kutnohorský a vedl k faktické ztrátě německého vlivu na Karlově univerzitě. Většina německých profesorů odchází a Jan Hus se stává rektorem univerzity.

Spor o učení Jana Viklefa pokračuje, roku 1410 nechal arcibiskup spálit Viklefovy spisy a na Jana Husa uvrhl klatbu (zákaz kázání). Hus přesto pokračoval ve svých kázáních a dál zastával učení Viklefa.

Bylo to umožněno hlavně tím, že měl Hus absolutní podporu a ochranu krále. Dokonce moc krále byla natolik velká, že si žádný kněz nedovolil dodržovat církví vyhlášenou klatbu (např. zákaz křtění), která byla od roku 1411 uvalena na Prahu. I když byl Hus také prohlášen za kacíře a měl zakázáno kázat v pražských kostelech, tak ochrana krále byla postačující k tomu, aby na něj církev nemohla.

Tato rozhodnutí církve vyvolala první vlny protestů mezi lidem. Situace v Praze se začíná vyostřovat a dochází k potyčkám.

Dvojpapežství od roku 1378

Husova tvůrčí činnost

V roce 1412 Jan Hus začal ohlašovat kritiku vůči prodávání odpustků, ale jaksi zapomněl, že král měl z prodeje odpustků sám značný zisk. Teď již Hus nevystupoval jen proti církvi, ale i proti samotnému králi. A ten začal přehodnocovat postavu samotného Husa. Hus v Praze postupně ztrácí podporu a ochranu krále. Jeho bezpečí je ohroženo. Na podzim roku 1412, po přepadení a skoro vypálení Betlémské kaple, odjíždí Hus z Prahy do jižních Čech na Kozí Hrádek a potom na Krakovec.

V této době, při pobytu na venkově, vznikají Husova významná díla. Mezi ně například patří knížky O svatokupectví, O šesti bludech, O církvi ...

Král Václav IV.

V nich Hus upozorňuje na neřesti tehdejšího života a snaží se obyčejným lidem srozumitelně vysvětlit pojem morálky, pravdomluvnosti a lásky k bližnímu.

Další Husův význam je i v tom, že při psaní začal používat spřežky, podobné dnešní polštině (nabodeníčko krátké a nabodeníčko dlouhé – dnešní čárky a háčky).

Dokud žil Hus v Čechách, žádné nebezpečí mu prakticky nehrozilo, neboť i nadále byl pod ochranou krále. Bohužel to se časem razantně zhoršilo, právě díky Husovým kázáním proti odpustkům.

V roce 1415 byl mistr Jan Hus povolán do německé Kostnice na církevní koncil, kde odmítl odvolat své učení a 6. 7. 1415 byl upálen.

Stěžejní myšlenky a odkaz Jana Husa:

VÍRA – Jan Hus žil vírou, rozhodoval se na základě své víry a kvůli své víře zemřel. Jeho víra však nesměřovala jen k pozemským věcem a hodnotám, ale k hodnotám věčným.

PRAVDA – Pravda pro něj byla zosobněná v Ježíši Kristu a obsažená v Bibli. Život v pravdě je život v opravdovosti a poctivosti před sebou a před druhými lidmi.

ČISTOTA – Jan Hus: „Važ si důstojnosti své duše a udržuj ji v čistotě.“
Člověk potřebuje si sám sebe vážít a znát vlastní hodnotu.

SVOBODA – Jan Hus: „Poznáte pravdu a pravda vás osvobodí.“ Hus tvrdil, že máme následovat pravdu obsaženou v Bibli, a to i v případě, že se od této pravdy společnost na hony vzdálila.

DŮSTOJNOST – Jan Hus: „Skutečně téměř celý svět se zde mýlí, když si váží více toho, kdo je bohatý, než toho, kdo je pokorný a chudý. Bůh tak nejedná, on nedělá rozdílu mezi lidmi, že by si více vážil toho, kdo má bohatství, postavení nebo tělesnou krásu, než toho, kdo je chudý, nemá významné společenské postavení a je chudě oblečený.“ Důstojnost není povýšenost; je to vědomí vlastní identity – víš, kdo jsi. Hus miloval prosté lidi a vracel jim jejich důstojnost.

ODVAHA – Jan Hus: „Vítězí ten, kdo bývá poražen, protože jemu neškodí žádné nepřátelství, pokud ho neovládá žádné zlo.“ Hus se dokázal vzepřít celému středověkému systému bez ohledu na to, jaké to bude mít pro něj důsledky. Věřil v lidi, morální zásady a bojoval proti pokrytectví a zlu.

POKORA – Jan Hus: „Držte se pokory, protože ona sama povyšuje.“ Nemůžeme si někoho vážít, pokud se nad něj povyšujeme a chováme se vůči němu nadřazeně a pohrdavě, případně pokud mu naopak podlézáme. Člověk by neměl zapomenout na české přísloví: „Nad nikoho se nepovyšuj a před nikým se neponižuj!“ známé z Pyšné princezny.

ÚCTA – Jan Hus: „Lidé jsou ničení, když si více váží těch, kdo mají postavení a majetek, místo aby si vážili lidství každého člověka pro to, že byl stvořen podle Boží podoby. Protože když si vážíme lidi pro to, co mají, nevážíme si jich pro to, kým jsou.“ Hus šel ve své víře tak daleko, že zachoval úctu i k těm, kteří ho v Kostnici odsoudili k smrti upálením.

ODPUŠTĚNÍ – Jan Hus: „Mírumilovný je ten, kdo žádá odpuštění pro toho, kdo mu škodí... Nikdo mi neškodí víc než Páleč, kéž mu všemohoucí Bůh odpustí.“ Hus dokázal z Boží milosti odpustit i svému bývalému příteli Pálečovi, jenž v Kostnici připravoval články obžaloby, které vedly k jeho odsouzení a upálení.

RADOST – Jan Hus: „Kdo se bojí smrti, ztrácí radosti života.“ Radost je vnitřní energie člověka, je to míra vnitřního sebeuspokojení se sebou sama. Jan Hus byl veselým člověkem, který měl rád vtipy a dokonce vtipkoval i ve svých kázáních. Dokázal se prý radovat i v tom nejtěžším okamžiku svého života, když na popravišti zvolal: „A v té pravdě, kterou jsem celý život hlásal, chci dnes veesele zemřít!“

LÁSKA – Jan Hus: „Milovat někoho znamená správným způsobem usilovat o jeho dobro. Prosím vás, abyste se navzájem milovali, nikoho neutlačovali a každému přáli pravdu.“ Pravou lásku si nikdo nekoupí, je to nejvyšší lidský cit, který nelze lehce získat a udržet. Je k tomu třeba hodně sebeobětování a víry v druhé.

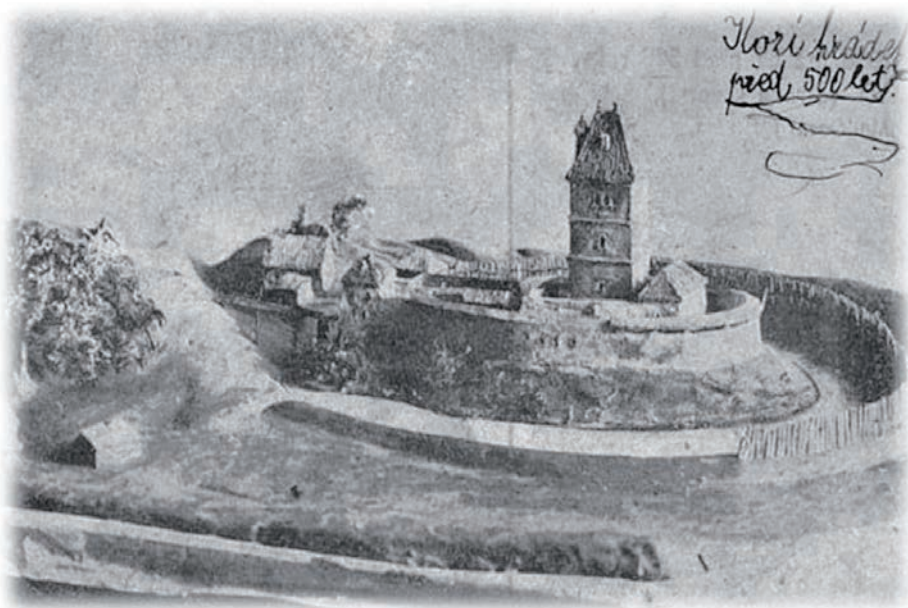
VĚČNOST – Jan Hus: „Život věčný je nekonečné štěstí, které spočívá v poznání Boha.“ Přeci jsme nežili svůj život zbytečně. Smrtí snad náš život nekončí. Důkazem toho je zrovna Jan Hus, jeho odkaz je tu s námi již přes 600 let a stále je velice aktuální.

Závěr

„Hledej pravdu, slyš pravdu, uč se pravdě, miluj pravdu, prav pravdu, drž pravdu, braň pravdu až do smrti, neb pravda tě vysvobodí od hříchu, od ďábla, od smrti duše a konečně od smrti věčné...“ To byla Husova pravda, ta Boží, věčná, absolutní, univerzální. Za ni obětoval život. Ne proti církvi, ale pro pravdu, kterou si mistr myslel, že je nejlepší pro věřící.

Právě tato jeho zarputilost ve víru své pravdy byla největší Husova chyba z pohledu vnímání politické reality. Pravděpodobně si neuvědomoval, že svým kázáním brojí nejen proti církvi, ale i proti zájmům samotného vladaře. A ten, jak jsem již dříve psal, mu zajišťoval bezpečí právě před zlovůlí církve. Jak totiž jedno staré české přísloví praví: „Nikdy nekousej ruku, která tě živí.“

Tehdejší politická a církevní situace v Evropě, a bohužel nejenom tehdejší, nebyla

Přesídlení Jana Husa do jižních Čech

- **Mistr Jan Hus byl oficiálně uznán až v roce 1999**
- **Přinesl do češtiny sprežky**
- **Dovedl se postavit proti nepravostem v církvi v jeho době**
- **Byl Mistrem a později rektorem na Karlově univerzitě**
- **Navrhl Kutnohorský dekret**
- **Uměl si stát za svojí pravdou**

nijak nakloněna slyšet kázání, které poukázalo současně na prohřešky vládnoucích vrstev církevní i světské moci, navíc, když kritika byla podpořena přesvědčivým výkladem Bible, jak by se všichni lidé měli chovat k sobě navzájem.

A jak dlouho trvalo církvi, než zcela rehabilitovala učení Jana Husa? Posuďte sami. Teprve v roce 1999 papež Jan Pavel II. potil Husa titulem „reformátor“. To znamená, že církev bere jeho snahy o zlepšení života tehdejšího kléru vážně a s úctou.

Kladná stránka Husovy osobnosti by pro nás měla být pobídkou, abychom jeho spisy studovali a přistupovali k nim se stejným respektem, jako ke spisům jiných známých učenců a filozofů a brali si z nich poučení.

Autor: *Filip Drapák, ZŠ Vrchlického*

Sokolové při slavnostním vystoupení

schvalovali těsnější vztahy vlády a ČÚZ. Naproti tomu část vedoucích funkcionářů ČÚZ, prosazující naopak spolkový základ, argumentovala tím, že veřejnoprávní prvek je v ústavu zastoupen virilisty z ministerstev a že větší podporu zákonodárných orgánů lze provést přes poslanecké kluby všech politických stran, které by jmenovaly jednoho svého člena pro spolupráci s ústavem ve vystěhovaleckých otázkách.

Případ vystěhovalecké poradny pro Slovensko v Bratislavě sám o sobě nebyl problematický. Praktická potřeba poradny byla nesporná a všeobecně uznávaná. Pozdní její zřízení napovídá, jaký byl organizační stav tehdejší československé vystěhovalecké politiky. V mnohých ohledech se dnešní stav v ČR v tomto tématu opakuje, ovšem s daleko menší intenzitou a s daleko menším skutečným zájmem české politiky a české vlády o krajan.

Ještě na podzim roku 1934 aktivitou slovenské odbočky Národní rady československé vzniklo *Kuratorium vystěhovalecké poradny*, které tvořili vedle zástupců odbočky Národní rady a ČÚZ zástupci Krajinského výboru pro Slovensko, Krajinského úřadu v Bratislavě, Zemědělské rady pro Slovensko, Zemského úřadu práce pro Slovensko, Slovenského úřadu práce pro zemědělské dělnictvo a zástupce města Bratislavy. Činnost vystěhovalecké poradny neodpovídala původním představám o regulaci a usměrňování slovenského vystěhovalectví a soustřeďovala se na podávání základních informací vystěhovalcům o pracovních a imigračních podmínkách v zahraničí. Po čtyřech letech zanikla na podzim 1938.

Nová naléhavost reorganizace vystěhovalecké politiky v době ohrožení ČSR

Průzkum o tom, co si myslí o reorganizaci vystěhovalecké politiky vládní orgány a jejich představitelé, prováděl ČÚZ na konci roku 1937. Nacházel podporu především v ministerstvu sociální péče. Přesto můžeme číst v zápisech jednání tohoto ústavu povzdechy o tom, že ústav živoří, utápí se v malichernostech a ztrácí na významu, s nímž před deseti léty vstupoval do života.

Ke konkrétním návrhům na reorganizaci vystěhovalecké politiky přistoupil ČÚZ po Mnichovském diktátu. V jednání od října 1938 do počátku března 1939 se odráží atmosféra doby. Postoje vůdčích osobností ČÚZ i pozvaných zástupců státních orgánů, institucí a spolků oscilovaly od projevu apatie, deprese a zklamání až po pokusy tvořit něco konstruktivního a účelného. Diskuse z tohoto období odráží mnohé stránky vývoje československé společnosti té doby. Můžeme ji shrnout následovně.

Ať již byla činnost ČÚZ jakkoliv problematická, určitá pozitivita zůstala, a to ve studiu problematiky i v organizaci krajanského hnutí. Byl shromážděn fond s téměř 5 miliony korun. Vytvoření nového státem řízeného *Zahraničního ústavu* bylo už v té době zpochybňováno jen minimálně, protože zábořem československého území Německem, Polskem a Maďarskem a zvýšenou emigrací vzrostl počet Čechů a Slováků za hranicemi z jedné pětiny na jednu čtvrtinu. Tím se spolupráce s československým zahraničím přiřadila mezi záležitosti *existenční povahy*.

Na podzim roku 1938 vypracoval organizační odbor ČÚZ návrh k založení nového Zahraničního ústavu. Následoval návrh zákona, kterým by se tato instituce stala oficiálním státním orgánem. Od října 1938 do března 1939 byly o budoucnosti československé vystěhovalecké politiky projednávány tři dokumenty:

1. Návrh zákona ku zřízení Zahraničního ústavu a návrh stanov,
2. Program a organizace práce Zahraničního ústavu,
3. Důvodová zpráva k návrhu zákonného opatření o organizaci krajanské péče.

Hlavním jádrem těchto dokumentů a všech konstruktivních připomínek bylo, že smyslem zřízení nového ústavu je vytvoření organizačně pevné instituce, finančně zajištěné s možností získávat další prostředky z vlastní činnosti. Druhý důvod hovořil o tom, že se nový Zahraniční ústav stane „krystalizačním bodem“ činnosti všech spolků a korporací pracujících pro československé zahraničí, aby se jejich činnost nekřížila.

V návrhu zákona i ve stanovách nového ústavu se zdůrazňovalo, že členové Zahraničního ústavu budou vybíráni z lidí, kteří buď již pracovali pro československé zahraničí nebo se „osvědčili jiným způsobem“, dále ze zástupců organizací pracujících pro zahraničí. Článek 4 ve stanovách určoval, že prvních 20 členů zahraničního ústavu jmenuje vláda ČSR a po jmenování prvních 20 členů bude zvolen výbor a předsednictvo, které převzme od nynějšího ústavu veškerou agendu a veškerá jeho aktiva.

Původci této zásadní změny v československé vystěhovalecké politice se během října a listopadu 1938 snažili, aby se předložený návrh stal *společným návrhem a zásadou* všech organizací, které se zajímají o Čechy a Slováky v zahraničí. Své souhlasné prohlášení poslaly Spolek sv. Rafaela, Krajanská péče, Kostnická jednota, Československá misijní jednota, Klub československých zahraničních akademiků. Ostatní spolky byly vyzvány ke společné schůzi, na níž pak potvrdily, že se s návrhem zákona a stanov Zahraničního ústavu ztotožňují. Pouze spolek Komenský odmítl a doporučoval setrvat na spolkových základech.

Stanislav Brouček, Etnologický ústav AV ČR

Decembrové (takmer) vianočné tipy

Spomienka schovaná až niekde na dne zásuviek pamäti. Zasněžená cesta vinúca sa mestom mierne do kopca mrazivou nocou. Obloha posiatá myriadami hviezd. Žmurkajúci Orion a zopár osamelých chodcov. Postavy kráčajúce zimou, zakliesnené do seba v nesmelom objatí. Z diaľky doliehajúce hlasné zvuky zvonov, osmelené tou výnimočnou nocou. Sneh vŕzgajúci pod nohami...

Praba zasněžená

BRATISLAVA

Rád by som nás všetkých pozval na výstavu, ktorá by mohla v tomto predvianočnom, tak trochu „cukrkandlovom“ období rozvíriť vzduch a neraz až neznesiteľne gýčovú „vianočnú atmosféru“.

Až do 26. februára 2017 možno navštíviť veľmi zaujímavú výstavu, ktorú ponúka Slovenská národná galéria v priestoroch Esterházyho paláca. Výstava pod názvom „Sen × skutočnosť“ ponúka vhlad do kontroverznej

a pre istú časť spoločnosti stále tabuizovanej témy a obdobia našich novodobých dejín.

Generálna riaditeľka SNG Alexandra Kusá na margo výstavy hovorí:

„Obdobie existencie slovenského štátu patrí k najkontroverznjším obdobiam našich novodobých dejín. Výstava Sen × skutočnosť, ktorá sa venuje umeniu a propagande, je prvým zásadným (nielen) múzejným príspevkom k tejto, pre nás stále otvorenej a v mnohom traumatizujúcej, téme. Zámer venovať sa obdobiu 1939–1945 sa v našom výstavnom pláne objavoval už niekoľko rokov. Keď sa práce na projekte pred dvoma rokmi začali, ešte nikto z odborných pracovníkov galérie netušil, do akej nálady v spoločnosti nakoniec vstúpi – dnes to vieme. Pripravovaný projekt patrí k najťažším, aké sme v poslednom čase v Slovenskej národnej galérii koncipovali – autorský kolektív musel odborne pristúpiť k obdobiu, ktoré je a priori odsudzované a patrí mu pohrdanie a znechutenie slušnej spoločnosti. Pred kurátorkami stála komplikovaná úloha, ako na pôdoryse výstavy umenia vysvetliť zložitosti obdobia, ktoré je v našom povedomí zasunuté ako mokrú rana.“

Kurátorky výstavy Katarína Bajcurová, Petera Hanáková a Bohunka Koklesová dodávajú:

„Nie je to typická výstava, na ktorú je divák v Slovenskej národnej galérii zvyknutý. Hoci galéria je primárne miestom

vystavovania umenia (a naša inštitúcia miestom vystavovania „majstrovského“ umenia), tentoraz je v centre záujmu okrem výtvarného umenia (maliarstvo, sochárstvo, kresba, fotografia, architektúra, dizajn) aj širšie pole vizuálnej kultúry, čo v prípade slovenského štátu znamená intenzívnejšie vzájomné prenikanie umenia a propagandy. Tomu zodpovedá aj múzejnejší formát výstavy: prezentuje nielen diela „dobré“, ale i tie príznakové (niekedy vyslovene gýče), odhaľujúce povahu i temné stránky ambivalentnej doby. Primárnym zámerom tejto výstavy je (seba)poznatie a až v druhom pláne estetická skúsenosť či „potešenie“ z umenia. Cez reflektovania rôznorodých polôh fungovania umenia a vizuálnej kultúry, ba niekedy až „nekultúry“, je jej cieľom predostrieť objektivnejší a mnohostrannejší obraz, ktorý by čo najviac odkryl rozporuplnosť a komplikovanosť tohto obdobia. Bez dobového materiálu, ktorý reprezentuje temné stránky fašistickej propagandy, to ale nešlo. Ten totiž vytvára náležitý kontext pre diela s iným názorom a postojom. Z hľadiska objemu participujúcich inštitúcií ide v dejinách SNG o rekordný projekt: na výstave sa nachádzajú výpožičky z viac než 40 galérií, múzeí, archívov a zo súkromných zbierok po celom Slovensku.“

Musím napísať, že som na výstavu nesmieren zvedavý a určite si ju nenechám

Bratislava

ujst' pri svojej najbližšej návšteve Bratislavy. Každý, kto by sa chcel dôkladnejšie „pripraviť“ na návštevu tejto nevšednej a hutnej výstavy, nájde dostatok informácií na webovej stránke www.sng.sk.

V suteréne mysle ukrytý obraz, rozostrený dekoratívnym matným sklom. Nejasné obrysy vianočných svetielok. Žiariace strieborným prísľubom. Ohnivočerveným svetlom lásky, modrým svetlom nádeje. Smaragdovým leskom tajomstva. Zlatistým pokušením a fialovou farbou túžby. Omrvinky oplátok ochutených kvapkami medu a cesnakom. Črepiny rozbitých vianočných gúľ...

Zasnežená Malá Strana

MQW

PRAHA

Stovežatá „matka miest“ ponúka v množstve aktuálnych výstav a kultúrnych podujatí nenápadnú, podľa môjho názoru však veľmi zaujímavú príležitosť navštíviť výstavu v Galerii Roberta Guttmanna v pražskom Židovskom meste. Výstava „Poď milý můj...“ nesie podtitul „Ilustrace k Písni písní“.

Výstava pripravená v spolupráci a zo zbierok Židovského muzea v Praze a Památníku národného písennictví predstavuje biblickú knihu milostnej poézie „Pieseň piesní“, objasňuje jej vznik, miesto v židovskej liturgii, historické vydania a preklady do češtiny. Sústredí sa však na jej výzdobu, ilustrácie a diela ňou inšpirované v modernej umeleckej tvorbe od začiatku 20. storočia až po súčasnosť.

Pozrieť si tu možno secesné ilustrácie E. M. Lilienu, Františka Kupku či izraelského výtvarníka Zeeva Rabana, množstvo málo známych ilustrácií v štýle art deco či neskoršie novoklasicistické práce a cenný súbor ilustrovaných originálov zo zbierky bibliofila Josefa Portmanna od českých grafikov Maška, Koblihu, Konůpka, Svolinského, Boudy, Marešovej. Ďalej uvidíte biblioflie od Františka Kupku, ilustrácie Toyen i diela umelcov mladšej generácie – Jarmily Mařanovej a Olgy Čechovej. Z tvorby zahraničných autorov sa zoznámite s ilustráciami Anatolija Kaplana, Salvadora Dalího, Shraga Weila a súčasných amerických výtvarníkov Marka Podwala či Barbary Wolff.

Vybrané tlačé si môžete pozrieť kompletne na interaktívnych obrazovkách. Výstava potrvá až do 12. marca 2017.

www.jewishmuseum.cz

Ešte jeden obraz. Otec sediaci pri stole. Mamin smiech. Tikot padajúceho ihličia zo smrečka visiaceho nad stolom, odmeriavajúci hodiny Vianoc. Sviatocný porcelán a tvarohové opekance v mise so striebornou lyžicou zaseknutou v čase...

VIEDENĚ

Ak vám k sezónnemu šťastiu chýba atmosféra vianočných trhov, skúste tento rok navštíviť tie nie úplne tradičné v priestoroch viedenského MuseumsQuartier. Až do Vianoc sa tu aj v tých najchladnejších dňoch o vaše zahriatie postarajú špeciálne punčové kreácie v „Ladových pavilónoch“ v spojení s koncertami a umeleckými svetelnými projekciami na fasády budov Múzejnej štvrte.

MuseumsQuartier Wien je jedným z najväčších svetových umeleckých a kultúrnych areálov. Na ploche 90 000 m² sa nachádza asi 60 kultúrnych zariadení v kombinácii s kaviarňami, átriami a štýlovými obchodíkmi. Ide o vydarený architektonický celok zložený z historických stavieb 18. a 19. storočia spolu so súčasnou múzejnou architektúrou. Prechádzka touto štvrťou je zážitkom. A navyše sa tu nachádza istota umeleckého zážitku „par excellence“ – Leopold Museum. Múzeum s jedinečnou a najvýznamnejšou svetovou zbierkou rakúskeho umenia moderny. Vystavené malby a kresby Egona Schieleho sú pre mňa akýmsi pomyselným vrcholom zbierky obsahujúcej viac ako 6 000 majstrovských diel od takých autorov, ako boli okrem rakúskych expresionistov Gustav Klimt, Kolo Moser či Josef Hoffmann.

Pôsobivá, svetlom zaliata budova múzea, postavená z bieleho lastúrového vápencu tu bola otvorená pre verejnosť v roku 2001

a stala sa jedným z hlavných turistických cieľov umenia chtivých návštevníkov Viedne.

www.leopoldmuseum.org

Posledný sen. V krbe oheň, svetlo zapálených sviečok a iskry vareného vína v brúsenom pohári. Len tak sedíš v hojdajúcom sa kresle s kocúrom usadeným na kolenách. Potichu pradiť a priviera oči. Oknom na zem dopadá svit hviezd a spomienok. Tichá ozvena. Tak šťastné a veselé Vianoce, priatelia...

Miro Pogran, foto autor

Svätostefanský dóm, Viedeň

Horný Belveder, Viedeň

XIII. pražská mezinárodní konference slovenských stredoškolákov v ČR a ich hostí

pod záštitou velvyslance SR v ČR J. E. Petra Weissa
v dňoch 1.–3. decembra 2016

Materinský jazyk vo zvykoch a tradíciách

Štvrtok 1. 12. 12.00 hod.

Príjazd účastníkov konferencie do Prahy, ubytovanie, vychádzka po vianočnej Prahe, 19.00 hod. otvorenie výstavy k 70. výročiu krajanov v ČR v DNM.

Dům národnostních menšin, společenský sál a kavárna

Piatok 2. 12. 2016 9.30–10.00 hod.

Prezentácia účastníkov konferencie v DNM

10.00 hod–10.30 hod.

Zahájenie konferencie a predstavenie hostí

I. blok 10.30–11.20 hod.

Pražské humanitní Gymnázium, o.p.s, Praha 10

Varvara Šcerbaková, Darina Jasanová: Jak slaví Rusové vánoční svátky
Dmitro Konyšev, Tatiana Biliavska: Jak slaví Ukrajinci vánoční svátky
II. blok 11.00–12.00 hod.

Gymnázium Turzovka, Gymnázium V. P. Tótha Martin a ZŠ Čadca
Predsedajúci: Mgr. Antonín Zgažar

Dominika Kubošníková, Törökóvá: Predvianočný čas na Kysuciach
Simona Škulavíková, Anna Kováčiková: Vianočné sviatky na Kysuciach – minulosť verzus súčasnosť

Vianočné zvyky na Kysuciach v predvedení žiačok ZŠ Čadca
Vladimír Németh, Patrik Popelár: Až na koniec sveta a späť. Tradície a súčasnosť.

Diskusia k predneseným referátom hostí 12.00–12.30 hod.

Všeobecné a sportovní gymnázium Bruntál

Predsedajúci: PhDr. Alica Virdzeková

Daniel Kaduk: Rozdílnost českých a slovenských tradic

Účastníci XIII. pražskej medzinárodnej konferencie slovenských stredoškolákov a ich hostí

Ocenení, zľava: Vladimír Németh a Patrik Popelár z gymnázia V. P. Tótha v Martine, Gabriela Šeligová, gymnázium Žilina, Mária Rafajdusová, gymnázium Žilina, Klára Řepková, gymnázium Bruntál, Natália Šlesárová, gymnázium Žilina, Simona Škulavíková a Anna Kováčiková, gymnázium Turzovka

Lenka Procházková: České a slovenské tradice
 Jitka Rozkošná, Helena Hřívová: Zvyky a tradice. Řecko – Česko.
 Klára Řepková: Tradice na Slovensku.
 Diskusia k predneseným referátom hostí 13.15–13.30 hod.
 13.30–14.00 hod. Prestávka s občerstvením

III. blok: 14.00–15.10 hod.

GVARZ Žilina

Predsedaajúci: PhDr. Helena Nosková, CSc.

Gabriela Šeligová: Pootvorme dvere tradíciám

Vladimír Lukačko: Neologická synagoga v Žiline

Natália Šlesárová: Zvyky a tradície v mojej rodine

Martin Jurčo: Vznik a vývoj továrne na súkno v Žiline

Mária Rafajdusová: Skaut v Žiline

Andrea Mišová: Doba Karola IV

Diskusia s rozpravou k príprave XIV. stretnutia 15.10–15.30 hod.

Zakončenie konferencie s vyhlásením najlepších študentských príspevkov 16.00 hod.

Nostalgická prechádzka predvianočnou Prahou 16.30–19.00 hod

Sobota 3. 12. 2016 od 10.00 hod.

Architektonické zaujímavosti Prahy:

Zákutia starého Žižkova

Pražské geto

Malá Strana a Hradčany

Odpoludnia odjazd účastníkov z Prahy.

Konferenciu pripravilo Dokumentační a muzejní středisko slovenské menšiny v ČR vďaka finančnej podpore MŠMT, Magistrátu hl. m. Prahy a Úradu vlády ČR.

Na odbornej príprave sa podieľalo Kysucké múzeum v Čadci, Muzeum Bruntál so Všeobecným a športovým gymnáziom v Bruntále.

Helena Nosková

Aj toho roku sa uskutočnila už XIII. pražská medzinárodná konferencia slovenských stredoškôľakov a ich hostí. Téma bola zaujímavá a študenti ju uchopili s radosťou a tvorivou invenciou. Ocenenia získali predovšetkým študenti vyšších ročníkov, ale s týmito osemnásťročnými súťažili aj tie najmladšie študentky viacročného Všeobecného a športovního gymnázia v Bruntále. Prekonali vekový rozdiel a získali II. miesto. Žiada sa s veľkou vďačnosťou pripomenúť aj prácu pedagógov, ktorí boli odbornými konzultantmi – PhDr. Alicu Virdzekovú z GVARZ Žilina, Mgr. Antonína Zgážara z gymnázia v Bruntále, Mgr. Natašu Galkovú, Mgr. Helenu Kotvasovú, Mgr. Veroniku Mieresovú.

VÝSLEDKY XIII. pražskej konferencie slovenských stredoškôľakov v ČR a ich hostí

1. miesto

Natália Šlesárová: *Zvyky a tradície v mojej rodine*
 GVARZ Žilina

2. miesto

Klára Řepková: *Tradice na Slovensku*
 Všeobecné a športovní gymnázium Bruntál

3. miesto – dve práce

Gabriela Šeligová: *Pootvorme dvere tradíciám*
 GVARZ Žilina

Simona Škulavíková, Anna Kováčiková:
Vianočné sviatky na Kysuciach – minulosť verzus súčasnosť
 Gymnázium Turzovka

Cena časopisu Listy

Vladimír Németh, Patrik Popelár:
Až na koniec sveta a späť. Tradície a súčasnosť.
 Gymnázium V. P. Tótha Martin

Cena poroty za prezentáciu

Mária Rafajdusová: *Skaut v Žiline*
 GVARZ Žilina

Výsledky zapísala Ing. Eva Zajíčková, CSc., členka poroty

Ako náruživý poľovník

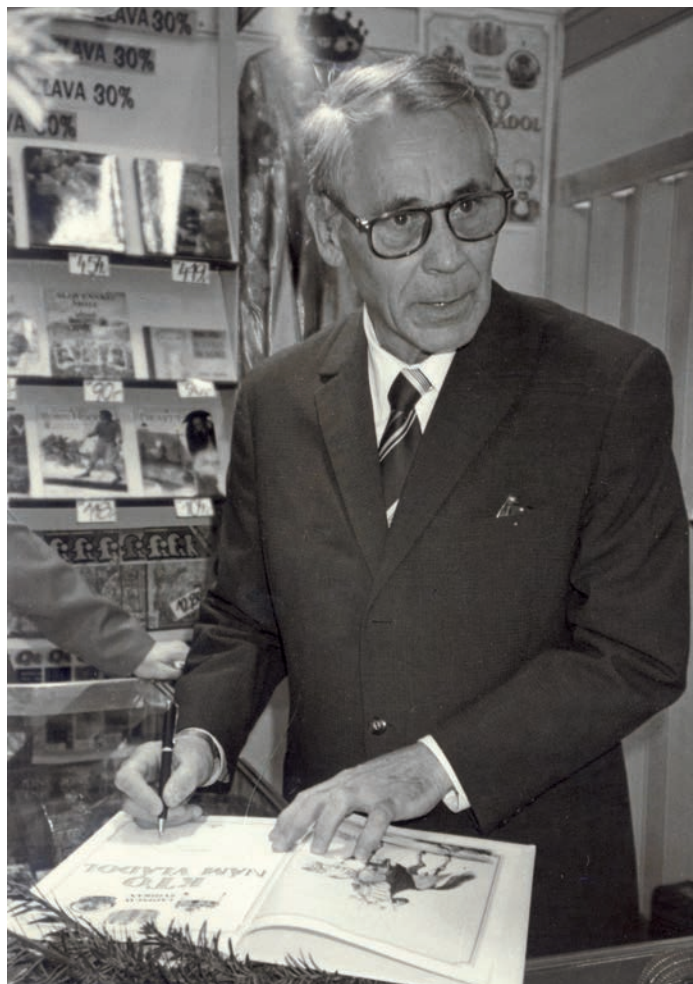
Tak sa cíti spisovateľ Ladislav Švihran, autor kníh literatúry faktu, ktorého poznáme aj u nás v Česku. Kedysi dávnejšie publikoval články v Mladej fronte, v preklade do češtiny mu vyšla kniha Nenápadní společníci a v poslednom období spolupracoval s časopisom venovanom literatúre faktu Přísně tajné! Vyznáva sa, že jeho najväčšou vášňou je loviť nové poznatky. Nevenoval sa len písaniu kníh literatúry faktu. Do rozhlasu autorsky pripravil stovky životopisných, literárno-dramatických či umelecko-publicistických pásiem. S jeho menom sa však už vyše šesťdesiat rokov stretávajú čitatelia aj na stránkach novín a časopisov. Zväčša v nich publikuje seriály článkov. Napísal dovedna dvadsaťtri kníh – niektoré z nich vyšli aj v prekladoch do iných jazykov a v reedíciách. Za svoju tvorbu získal dvanásť literárnych cien. Medzi nimi aj Cenu Miroslava Ivanova a dva razy Cenu Egona E. Kischea. 15. decembra sa dožíva 85 rokov.

Narodili ste sa v Belgicku, súčasnom sídle centrály Európskej únie. Ako sa tam vaši rodičia ocitli?

V období hospodárskej krízy, takmer pred deväťdesiatimi rokmi, húfne odchádzali naši rodáci za prácou do zahraničia. Ktosi zo širšieho okruhu rodiny sa vybral aj do Belgicka a odtiaľ posielal správy, že tam možno nájsť zamestnanie a dokonca aj také, kde sa dá celkom dobre zarobiť. Tak sa ta vybrali aj moji rodičia spolu so starším synom. Otec bol vyučený kolár, kolárov tam asi nepotrebovali, zato potrebovali baníkov. A veľa. Belgicko bolo známe svojimi veľkými zásobami uhlia. Otec tam ťažko robil, ale dobre aj zarobil. Vypomáhala aj moja matka. Menzy vtedy neboli a mamka varila obedy pre emigrantov z blízkeho okolia. Okrem Slovákov chodili k nám i Poliaci a Rusíni. Za osem rokov zarobili toľko, že si na Slovensku mohli postaviť dom. No do toho prišla otcova choroba, tuberkulóza, a zakrátko po návrate umrel. Vypukla vojna, znehodnotila aj úspory a matka sa s dvoma deťmi mala čo oháňať. Vidina vlastného domu vyrchala.

Takže, kde sú vaše korene? A cítite sa byť väčmi Slovákom, či Belgičanom?

Z Belgicka som odchádzal ako sedemročný. My, decká, sme to nechápali tak, že sme sa ocitli v inej krajine. V Belgicku sme sa pohybovali väčšinou v slovenskom prostredí, pretože nás tam bolo viacero spriaznených rodín. Ťažko sme si však navykali na život na dedine. Liège, kde sme žili, je a bolo veľké mesto – premávali tam napríklad aj električky, čím sa dodnes môžu pochváliť len dve mestá na Slovensku. Kostolné Moravce, kde sme bývali rok, a Bátovce, v ktorých som prežil osem rokov, boli len malé dediny. A to, či sa cítim byť viacej Slovákom ako Belgičanom? Tie pocity sa ozvali až oveľa neskôr. Zatúžil som navštíviť Liège, ale to sa mi podarilo až po páde totalitného režimu. Bol som aj v dome, kde sme bývali. Odrazu som si spomenul na množstvo zabudnutých zážitkov a srdce sa zachvelo. Dodnes nelipnem na tom, že toto je moje rodisko.

Ladislav Švihran na stretnutí slovenských a českých spisovateľov literatúry faktu

Vystudovali ste Pedagogickú fakultu UK v Bratislave, pedagogiku a psychológiu, no pedagogickej činnosti ste sa neskôr nevenovali. Nefungoval už v tých rokoch systém umiestneniek pre absolventov vysokých škôl?

Fungoval. Dostal som umiestnenku na Pedagogickú školu do Kežmarku. Mal som tam nastúpiť namiesto profesora, ktorý odchádzal na Pedagogický inštitút do Košíc alebo do Prešova. On sa toho ponúkaného miesta medzičasom vzdal, mňa medzičasom vypýtali z ministerstva školstva do denníka Smena, kde som ešte ako vysokoškolský pracovník pracoval na polovičný úväzok. A tak som sa upísal písaniu.

Denník Smena z rokov 70. a 80. je dodnes považovaný za pýchu našich periodík a slovenskej žurnalistiky vôbec. Akej problematike ste sa zvyčajne venovali a ako si na to smenácke pôsobenie spomínate?

Pracoval som na školskom oddelení a pochodil som mnoho slovenských škôl. Lenže to nebol úsek, kde by sa dalo nejako zasahovať do politických a závažných spoločenských udalostí. Na to boli iní experti, takí draví a výborní novinári, ako bol Gavril Gryzlov, Slavo Kalný, Vladimír Ferko, Ján Čomaj a ďalší. Tí povýšili novinárčinu na umenie a založili slávu Smeny.

Viacerých redaktorov chýrnej a rebelantskej Smeny v rokoch normalizácie veľmi poznačil predchádzajúci vstup vojsk Varšavskej zmluvy do Československa. Mnohých prepustili. Ten smutný august 68 neobišiel ani vás.

Ja som vtedy pracoval už v nakladateľstve Smena a nás sa búrlivé udalosti až natoľko nedotkli. Na protest proti invázii som vystúpil zo

strany. Ale byť v komunistickú stranu bolo čosi ako zmluva s diablom. Nedalo sa z nej vystúpiť. Tak mi vyrubili najnižší trest – vyčarkli ma zo strany. Keby mi vymerali druhý stupeň, vyhodenie zo strany, tak by ma dlhé roky čakali komplikácie. Podľa vtipu, ktorý koloval, najhorší stupeň stranického trestu bolo – ponechaný v strane. Ale nebol to len vtip, bola to realita. Dvadsať rokov byť v službách myšlienky, ktorá skrachovala, muselo byť utrpením. Následky môjho činu neboli až také strastiplné. Možno preto, že som bol synom baníka. Nejaké odreniny som utržil, ale mohol som takmer neobmedzene publikovať v časopisoch a v rozhlase, vychádzali mi knihy – za totalitného režimu dovedna desať.

V roku 1973, teda v časoch tvrdého socializmu, ste sa rozhodli pre riskantné povolanie spisovateľa na voľnej nohe. V období, keď bolo povinnosťou každého dospelého občana chodiť do zamestnania, sa to bralo ako čosi nezvyčajné. Vyžili ste z honorárov za písanie?

Bol to tvrdý chlebiček. Stabilita na voľnej nohe je vratká. S vervou som sa pustil do písania kníh, ale čím usilovnejšie som ich písal, tým bolo horšie. Najmä preto, lebo postupom času sa vydanie kníh viac a viac predžlovalo. Postarali sa o to čoraz dlhšie výrobné lehoty v tlačiarňach a čoraz zdlhavejšie recenzné a schvaľovacie procesy. Tak som sa potom preorientoval na rozhlas a na časopisy, ktoré mi poskytovali takmer pravidelný príjem. Asi v takej výške, ako som mal predtým v redakcii. Ale pridanou hodnotou bola práca, ktorá ma nesmierne bavila a baví dodnes.

Vo svojej knižnej prvotine Kulturizmus ducha ste uplatnili svoje pedagogické znalosti, keďže šlo o pedagogicko-psychologickú publikáciu. Pre akú čitateľskú klientelu bola táto kniha nasmerovaná?

Bola o tom, ako organizovať seba samého, aby sme podávali čo najlepšie výkony, a bola určená dospelým ľuďom. Vyšlo ju nakladateľstvo Smena. Po nejakom čase Slovenská kniha žiadala reedíciu, finančne by mi to bolo pomohlo, ale nakladateľstvo odmietlo. To bola jedna z daní, ktorú som musel zaplatiť za to, že som vystúpil zo strany.

Slovník spisovného slovenského jazyka pojem kulturizmus nepozná. Čo vyjadruje? Ide o tréning?

Kulturizmus jestvuje už dávno ako športová disciplína, ktorej úlohou je vypestovať enormné svaly. Priviedol ma na myšlienku, či

Ladislav Švihran so spisovateľom Emilom Benčíkom

sa také „svaly“ dajú vypestovať aj v oblasti ducha. Na príkladoch ľudí, ktorí dosiahli enormné výkony, som sa usiloval dokázať, že kapacitu mozgu možno oveľa intenzívnejšie využívať. Jestvovali predsa v dejinách ľudia, ktorí zvládli desiatky jazykov. Slávny fyzik Ampère sa v mladíckych rokoch naučil celú Veľkú francúzsku

encyklopédiu naspamäť a ešte aj po rokoch vedel z nej odrecitovať celé pasáže. V knihe konfrontujem tieto príklady s poznatkami z psychológie a pedagogiky. Sú tam kapitoly o gymnastike pamäti, o gymnastike vôle...

Ťažisko vašich prác spočíva v literatúre faktu, ku ktorým patria knihy Slávni vynálezcovia, Nenápadní spoločníci, Ako zomierajú diktátori, Kto nám vládol. Kde všade ste pátrali po informáciách?

Internet vtedy ešte nejestvoval, takže som snoril po knižniciach, archívoch... Predpoludním bolo na programe písanie, popoludní vysedávanie po knižniciach a nošu kníh a časopisov som si nosil aj domov. Internet je kamarát na nezaplatenie.

Ste spoluautorom knihy Vzácné návštevy Bratislavy, za ktorú vám udelili prestížnu Cenu E. E. Kischa. Vydali ste sa po stopách zaujímavých návštevníkov nášho hlavného mesta a stručne ste priblížili ich osudy. V tejto zbierke sa ocitli dvaja pápeži – Lev IX. i Ján Pavol II., bojovník Jan Jiskra z Brandýsa, lekár Paracelsus, cár Peter Veľký, Mária Terézia, slávni hudobní skladatelia Mozart, Haydn, Beethoven, Liszt, ale aj Jules Verne, Nobel, Einstein, z novodobjších princ Charles, Diana, George Bush aj Vladimír Putin. Naozaj všetci spomínaní navštívili Bratislavu?

Knihu sme napísali spolu s Ivanom Szabóom a po jej vyjdení sme zistili, že tých návštevníkov v Bratislave bolo značne viac. Stačili by azda aj na ďalšiu knihu.

Blízka vám je aj tematika zemepisu, vedy a techniky, možno povedať, že váš záber je mimoriadne široký a pestrý...

Takmer všetky témy na knihy som vydavateľstvom navrhoval ja a väčšinou som sa venoval vede. Prechádzal som z jednej vednej oblasti do druhej a cítil som sa ako vášnivý poľovník, ktorý nabrať na vzácnu korisť. V knihe Naj, naj, naj... som ponúkol výlet do najrôznejších vied a do rôznych oblastí ľudskej činnosti. Aj veda dokáže byť zaujímavá. Kniha vyšla v dvoch vydaniach a spolu v náklade 56 000 výtlačkov, čo nedosahovali u nás ani Verneove a Mayove romány.

Spracovanie množstva údajov pre encyklopedické publikácie dá riadne zabráť a vyžaduje si nesmiernu trpezlivosť i pedantnosť. Disponujete týmito vlastnosťami aj v súkromnom živote?

Výpisky a výstrižky som začal zhromažďovať už kedysi na meštianke. Nevedel som, na čo mi môžu poslúžiť, ale bavilo ma to. Postupne som toho nazhromaždil azda aj metr. Dnes je už archív poriadne preriedený. Využívam najmä internet a knihy, ktorých som za tie dlhé roky veľa nazhromaždil.

Pre Slovenský rozhlas ste pripravili stovky pásiem, najmä životopisných o významných predstaviteľoch slovenskej i svetovej vedy, kultúry, politiky či cestovania. Čo si myslíte, nie je na škodu, že sa v tomto najpočítanejšom elektronickom médiu zrušila bývalá Redakcia umeleckej publicistiky, s ktorou ste najčastejšie spolupracovali?

Spolupracoval som dovedna asi so šesťdesiatimi redakciami, ale moji známi najčastejšie zaevidovali, keď mi vysielali nejakú reláciu v rozhlase. Bola to inštitúcia číslo jeden. Vyrástli jej však mocní konkurenti. Ale aj dnes mi ešte zaraďujú do vysielania staršie relácie.

V Literárnej redakcii Slovenského rozhlasu i v novinách vám uverejnili niekoľko poviedok. Venujete sa ešte aj tzv. fiktívnemu žánru, alebo sa striktne pridržate iba faktografie?

Definitívne som zakotvil pri literatúre faktu, v ktorej sa usilujem využívať postupy beletrie či rozhlasového pásma.

Ste aj veľmi usilovným prekladateľom, najmä z ruského a poľského jazyka. Na aký druh literatúry sa v prekladoch zameriavate?

To už patrí dávnej minulosti. Preložil som desať kníh a všetko to boli romány.

Dostali ste sa aj do učebníc, dokonca poniektorí študenti si vás vytiahli v rámci slovenského jazyka ako maturitnú otázku. Pomysleli ste si voľakedy, na začiatku vašej literárnej cesty, že to zájde až tak ďaleko?

Bol som natoľko pohrúžený do práce, že na také niečo som ani len nepomyslel.

Anna Sláviková

Vianočný pozdrav z Prešporka

Za starých dávnych čias, keď sa mesto Bratislava ešte volalo Prešporok (a celkom bežne po nemecky *Pressburg* a po maďarsky *Pozsonyi*) sa traduje legenda, podľa ktorej sa každý rok na Štedrý deň stretávajú mŕtvi františkánski mnísi v krypte miestneho kostola. Samotná história kostola je veľmi významná. 17. decembra 1526 práve tu, v prešporskom františkánskom kostole Zvestovania Pána, vyhlásili Ferdinanda I. Habsburského za uhorského kráľa a až do roku 1530 tu volili hodnostárov mestského magistrátu. V krypte kostola naveky odpočívajú príslušníci popredných meštianskych rodín vedľa skromných hrobov miestnych mníchov. A tak sa traduje, že sa na Štedrý večer okolo jedenástej večer, teda tesne pred polnočnou omšou, vo veľkej krypte františkánskeho kostola zrazu rozsvieti prudké svetlo a zaznie nádherný chorál. Podľa legendy to spievajú mŕtvi františkáni, ktorí v tento sviatočný večer vychádzajú zo svojich truhliet a z celého srdca vzdávajú hold a vďaka za vykúpenie tohto sveta. S úderom dvanástej hodiny sa znova všetci mnísi odoberú na svoje temné miesta a v kostole môže začať tradičná polnočná omša...

Či je to pravda, alebo nie, sa môžete čoskoro presvedčiť na vlastné oči. Predtým sa však zastavte na vianočných trhoch, ktoré sa tradične usporadúvajú pred budovou Slovenského národného divadla na Hviezdoslavovom námestí. Tieto staromestské vianočné trhy otvorili 18. novembra a vedľa tradičných vianočných dobrôt, palacínok a cigánskej pečienky ponúkajú na pripravenom pódiu aj veľkolepé kultúrne vystúpenia detských ľudových súborov. Ten, kto by mal vianočných lahôdok už dosť, môže vyskúšať verejné zimné klzisko, kde priamo požičiavajú korčule. Na vianočné hodovanie a veselie návštevníkov dohliada Pavol Országh Hviezdoslav, v nadživotnej veľkosti zvierajú zošitok s pierkom a atramentom, aby si hneď mohol zapísať nové verše.

Ďalšie tradičné vianočné trhy nájdete na Hlavnom námestí, kde pred budovou Starej radnice stojí krásne ozdobený vianočný stromček. Prídte si pochutnať na domácich lokšiach rôznych príchutí: slané, sladké, cesnakové... Zapíť ich môžete vianočným punčom alebo výbornou pálenicou.

Naproti tomu vianočné trhy na Hrade sa konajú úplne po prvýkrát. Pripravený je kultúrny program s adventnou tematikou, živým betlehemom a hudobnou produkciou. Návštevníci si pochutia na domácej medovine, varenom víne či kapustnici.

A po Vianociach prichádza koniec roka, s ktorým sa tiež spája miestna povera. Na Hlavnom námestí presne naproti dnešnému vianočnému stromčeku stojí významná fontána, ktorú dal v roku 1572 postaviť Maximilián II. (prvý uhorský kráľ korunovaný v Prešporku v roku 1563). Dominantou fontány, a vlastne i celého námestia, je veľkolepá socha hrdého rytiera Rolanda. Jeho udatnosť je vidieť i dnes, keď sa socha takmer týči nad špičkou vianočného stromčeka. V Prešporku sa hovorievalo, že každú silvestrovskú noc, keď na radničnej veži odbijú polnoc, oznamujú koniec starého roka a vítajú rok nový, sa rytier Roland otočí okolo vlastnej osi. Zaľúbenci, ktorým sa podarí tento úkaz uvidieť, budú mať v láske veľké šťastie. Preto sa mnohé dievčatá a chlapi ponáhľali každú silvestrovskú noc na Hlavné námestie, aby videli, ako sa rytier Roland otáča...

Šťastné a veselé vianočné sviatky, plné rodinnej pohody a vzájomného porozumenia vám praje

Diana Kantorová

Nedožitá storočnica Zdenka Mikulu

Hudobný skladateľ **Zdenko Mikula** sa narodil 27. novembra 1916 vo Vyhniach pri Banskej Bystrici, zomrel 31. októbra 2012 v Bratislave. Pri príležitosti jeho nedožitého okrúhleho jubilea sa bude konať niekoľko koncertov jednak v rodných Vyhniach, ale aj na viacerých miestach Slovenska.

Koncom novembra uplynie sto rokov od nedožitých narodenín hudobného skladateľa, dirigenta, pedagóga, upravitelja slovenských ľudových piesní a oduševneného propagátora slovenskej hudby Zdenka Mikulu. Dožil sa úctyhodného veku, takmer 96 rokov, no úctu si zaslúži najmä svojou bohatou umeleckou tvorbou. Patril k povojnovej generácii skladateľov, ktorí vyšli zo spájania slovenskej ľudovej piesne s modernými kompozičnými technikami 20. storočia.

Zdenka Mikulu už v čase detstva v rodných Vyhniach priťahovala hudba a neďaleká Banská Bystrica, kde sa jeho otec stal starostom mesta, silne ovplyvnila jeho neskoršie hudobné pôsobenie. Práve v Bystrici mu učarovala vojenská dychová hudba a fascinovala ho dirigentská palička. Po absolvovaní Učiteľského ústavu sa stal na sedemnásť rokov dirigentom orchestra Vojenského umeleckého súboru. Ako sa sám neraz vyznal, hudba ovládla celú jeho bytosť, takže vyhľadával všetky možnosti, ako by sa jej mohol naplno venovať. Keď mu ponúkli miesto pedagóga na konzervatóriu, neskôr na Filozofickej fakulte UK, v rokoch 1963–1970 aj na VŠMU, prijal ho a ochotne odovzdával svoje znalosti mladším kolegom.

Aj keď ho úradnícke práce nelákali, uvedomoval si, že ak hudobné zväzy majú fungovať, niekto ich musí viesť, usmerňovať a tak hájiť záujmy tvorivých umelcov. Najskôr vykonával funkciu tajomníka Zväzu slovenských skladateľov, v rokoch 1977–1987 tajomníka Československého zväzu skladateľov v Prahe.

Popri tom množstve funkcionárskych povinností si našiel čas i silu na komponovanie piesní, komorných skladieb, orchestrálnych diel a úprav ľudových piesní pre sóla i zborové telesá. Zhudobnil tiež texty viacerých slovenských básnikov: P. O. Hviezdoslava, A. Plávku, L. Podjavorinskej, J. Kostru, J. Smreka, M. Rúfusa, M. Válka či V. Turčányho. Mnohé jeho diela vyšli na platniach, CD, vysielal ich Slovenský rozhlas, s ktorým ho spája nielen komponovanie a dirigovanie – na osem rokov sa stal šéfredaktorom Hlavnej redakcie hudobného vysielania. Počas celého svojho pôsobenia propagoval a všemožne šíril hudbu slovenských autorov viacerých žánrov. Za svoj tvorivý život bol oceňovaný nielen doma, ale aj v zahraničí. Udelili mu titul zaslúžilý umelec (1974), stal sa čestným občanom mesta Banská Bystrica (2011), v Budapešti mu udelili významné ocenenie za medzinárodnú spoluprácu – Rytier kultúry (2008). Koncom minulého roka vyšla monografia Zdenko Mikula (1916–2012): Rád som žil a tvoril (vyd. Akadémie umení v B. Bystrici).

Dielo tohto jedinečného tvorca sa 31. októbra 2012 navždy uzavrelo. Na jeho tvorivé počiny však milovníci hudby nezabudnú. Bol to autor, ktorý vynikal svojím umeleckým spracovaním najmä ľudových piesní a zborových kompozícií, medzi ktoré patrí aj skladba *Lúčne hry*. Túto skladbu má vo svojom repertoári umelecký súbor *Lúčnica* už vyše päťdesiat rokov a dodnes s ním žne úspechy, kdekoľvek ju zbor zaspieva.

Z celej tvorby Zdenka Mikulu cítiť lásku k domovine, prírode i človeku, či už ide o štyri mužské zbory nazvané *Domovina moja*, desať miešaných zborov pod názvom *Ozývaj sa hora* alebo slávnostný zbor *Tá slovenská pieseň*.

Blížia sa Vianoce, po nich novoročné sviatky, s ktorými sa spája aj ďalšia z jeho nádherných melódií piesne *Daj, Boh, šťastia tejto zemi, všetkým ľuďom v nej...* Tak majstrovsky sa podarilo Zdenkovi Mikulovi skĺbiť text Viliama Grusku s vlastnou tvorbou, že skladba vznikne, akoby bola ľudová.

Notový zošit majstra Zdenka Mikulu sa síce pred štyrmi rokmi zavrel. No hudba, ktorú vytvoril, zostáva a prostredníctvom nej si na neho budú spomínať aj nasledujúce generácie.

Anna Sláviková

Zľava M. Duša, J. Milfajt, K. Vostárek

Z rozprávky do rozprávky

Miroslav Duša, Jaroslav Milfajt a Karel Vostárek študovali spolu na Divadelnej fakulte AMU odbor bábkarská scénografia a promovali v roku 1985. Po tridsiatich rokoch sa opäť stretli v Prahe na otvorení spoločnej výstavy v DNM. Výstavu Tajomné svety bábok pripravila svojim bývalým kolegom Viera Kučerová zo spolku BONA FIDE, ktorá s nimi študovala odbor bábkoherectvo. Výstava bola inšpirovaná podaním žiadosti o zapísanie českého a slovenského bábkarstva do zoznamu kultúrneho dedičstva UNESCO a priniesla dôkaz, že táto žiadosť je oprávnená. Konanie výstavy finančne podporili Fond na podporu umenia SR a Magistrát hlavného mesta Prahy.

Výtvarné návrhy, scénické objekty, fotografie z inscenácií, ale predovšetkým bábk v galérii spolu vytvorili zázračný svet krásy, nehy a lásky, svet nášho detstva. Prehliadka výstavy bola cestou z rozprávky do rozprávky, kde sa vám múdrosť, dobrota a pôvab priblížia na dotyk a dovoľia vám, aby ste sa stali ich súčasťou. Už vieme, že zlo je prítomné všade, avšak jeho podstata nie je v ošklivosti, ale v tom, či mu dovoľíme hovoriť a konať. Na výstave bábk mlčia, preto v tomto tajomnom svete láska a dobro víťazia, na rozdiel od toho sveta nášho.

Ako živý výtvarný objekt, ktorý práve vystúpil z filmového plátna, pôsobili aj vy-

stavujúci autori – všetci traja v námorníckom tričku a saku, k tomu biely motýlik. „Jiřího Trnku som obdivoval tak, že som sa rozhodol, že aj ja budem taký dobrý ako on, a preto som išiel študovať bábkarskú scénografiu,“ povedal M. Duša. Svoje bábk nielen navrhuje, ale aj vyrába. „Veľmi ma teší kresliť bábk, ale už pri tom myslím na to, ako ich budem vyrábať, to ma baví menej, to je už remeslo.“ Žije v Bratislave, spolupracuje aj s bábkovými divadlami v Košiciach, Banskej Bystrici, Ostrave, Osijeku, so Slovenskou televíziou, s filmovými štúdiami v SR, ČR, SRN, Sýrii. Od roku 1995 pôsobí ako vysokoškolský pedagóg na VŠVU a VŠMU v Bratislave.

Jaroslav Milfajt žije v Brne, tam pôsobí ako šéf výpravy Městského divadla Brno. Vytvoril na 200 scénických návrhov vrátane kostýmov a bábok pre divadlá v ČR, SR, Chorvátsku, Taliansku, Slovinsku a Maďarsku. Spolupracuje s televíziou a filmom, vystavoval na mnohých samostatných a skupinových výstavách u nás i v zahraničí. Je pedagógom JAMU.

„Teraz už nechodíme ani na rodičovské združenia,“ povzdychli si v rozhovore vystavujúci autori, „už máme vnúčatá“. Najviac vnúčať má Karel Vostárek – štyri. Je docentom Divadelnej fakulty AMU pre odbor scénografia a bábky. Pôsobí ako scénograf a režisér v Prahe, Ostrave, Českých Budějoviach, Plzni, Tepliciach, Banskej Bystrici i Košiciach, ale aj v Nemecku, Rakúsku, Poľsku a Mexiku. Spolupracuje s televíziou nielen pri príprave detských programov, ale aj televíznych filmov a seriálov. Vytvoril viac ako stovku scénografických a kostýmových návrhov, zúčastnil sa mnohých samostatných a skupinových výstav u nás i v zahraničí.

Prišli z Bratislavy, Brna a Prahy, ale to je všetko, čo ich delí. Spája ich práca, ich životopisy

by sa dali písať cez kopírovací papier – divadlá, výstavy, pedagogická činnosť na umeleckých vysokých školách, film, televízia. Slovenskí absolventi katedry fotografie Filmovej fakulty AMU z polovice osemdesiatych rokov sa stali tak výraznými umeleckými osobnosťami, že Slovenská nová vlna je všeobecne známy pojem. Generačný súlad a harmónia vystavujúcich autorov, absolventov katedry bábkarstva, sú také silné, že pri otvorení výstavy

zazneli asociácie aj na túto tému. Ak by tu bola nová vlna, tak spoločná česká, slovenská a moravská. A bola by to vlna najkrajšia, rozprávková, pretože tam sú jej korene.

Zakončím slovami, ktorými Viera Kučerová výstavu otvárala, slovami Milana Rúfusa: Rozprávky tu nie sú preto, aby uspávali deti, ale preto, aby zobúdžali dospelých.

Eva Zajíčková

Foto *Luboš Fuxa a redakcia*

Katka Koščová

speváčka

Koncem října zavítala Katka Koščová se svým mužem Michalem Pivovarem na tři společné koncerty s kapelou Neřež do České republiky. Setkali jsme se před jedním z nich v Praze.

Pocházíte z Prešova. Stále tam bydlíte?

Pred jedenástimi rokmi som sa na rok a pol presťahovala do Bratislavy, ale nevedela som si tam zvyknúť, a tak som sa vrátila domov, kde som s rodinou a so všetkými kamarátmi.

Už jsem se setkala s mnoha talentovanými umělci původem z Prešova. Zřejmě je to velmi úrodný kraj. Není to malý prostor pro vás všechny se tam uživit?

Tie kapely alebo interpreti, ktorých ja poznám, sú pomerne úspešní. Z Prešova je napríklad Peter Nagy, Peter Lipa, IMT Smile. Prešovu zostala verná Katka Knechtová. Máme tam veľa skvelých jazzových muzikantov, ale aj alternatívnu muziku, napríklad kapelu Chiki liki Tua. Mám pocit, že sa im vo svete pomerne darí a zároveň sa všetci radi vracajú domov.

Prešov je pritom také zvláštne mesto, zaspaté, nezobudené. Nás muzikantov, divadelníkov a ďalších umelcov to celkom mrzí. Podľa nás je tam veľký potenciál, ktorý sa správne nevyužíva. Veľmi by sme chceli, aby mesto tak nejak ožilo.

Podle toho uměleckého zázemí by to mohla být Paříž východu...

Tak Paříž určite nie. Prešov kedysi volali Atény východu. Máme tam katedru filozofie, kde som študovala filozofiu a estetiku. Istý čas humanitné odbory na Filozofickej fakulte hrali prím a striedali sa tam význačné osobnosti. Kvôli významnej komunite muzikantov nás niekedy volajú Slovenský Seattle.

Narodila jste se do hudebního prostředí?

U nás stále niečo hučalo. Môj otec rád počúval Beatles, Pink Floyd a takéto kapely.

Poslouchal, nebo taky hrál?

Hrával na gitaru dokonca v prvej kapele Mariky Gombitovej ešte keď študovali na tej istej škole. Mamka bola len poslucháč. Myslela si, že nevie spievať. Počúvala Hanu Hegerovú, Waldemara Matušku, potom sa k tomu pridružili Brontosauři, Jarek Nohavica a Nerez, neskôr Neřež. Na tom som vyrastala. K tejto muzike som sa dostala aj ako skautka. Spievali sme v lese pri ohníčku.

Päť rokov som chodila na klavír do ZUŠ-ky, ale nebavilo ma hrať z nôt, takže to bola katastrofa. Veľmi ma mrzí, že som sa vtedy na to vykašlala. Teraz by mi veľmi pomohlo, keby som sa orientovala

v stupniciach. Keď vymýšľam pesničku, často sa stáva, že mi napadajú stále podobné melódie dookola. A vidím, že ľudia s hudobným vzdelaním vedia inak rozmyšľať.

To znamená, že vy jste neuvažovala o tom, že byste šla hudbu studovat?

Na druhom stupni základnej školy som sa rozhodla, že budem archeologička. Celý gypel ma to presvedčenie držalo. Lenže potom sa to stalo. Koncom deväťdesiatych rokov ako študentka tretieho ročníka som prišla po prvý raz do Prahy. Pamätám sa, ako som vyšla z metra priamo pri koňovi a predom mnou stálo Národné múzeum. Bolo ohromné. Nič podobné som v živote nevidela. Čo to je za architektúru? Kde to som? Úplne som sa vtedy zamilovala do Prahy. Po prvýkrát som videla muzikál, najprv Krysaře a potom v divadle Spirála rockovú operu Jesus Christ Super Star. Tak sa mi páčilo, ako tí rockoví a popoví speváci hrajú a spievajú, že som si povedala: „Aj ja chcem tak!“

Začala som chodiť na hodiny spevu a prihlásila som sa na muzikál na Janáčkovu akadémiu múzických umení v Brne. Tri roky som to skúšala a nezobrali ma. Ukázalo sa, že ja nie som syntetický herec. Vydala som sa opačným smerom a začala študovať filozofiu a estetiku zameranú na divadlo. Keď som bola na pár mesiacov v Kalifornii, tak som skúšala hrať a spievať ľuďom len tak na ulici. Doma som s nejakou kapelou skúšala jazzové štandardy, alebo sme so sestrou účinkovali v jednej gospelovej formácii, dokonca sme vystupovali po celom Slovensku. Bola som práve v poslednom ročníku vysokej školy a dumala nad tým, že budem robiť v divadle dramaturga, alebo v galérii, keď na Slovensko po prvý raz prišla súťaž Superstar.

Jak jste našla odvahu se přihlásit?

Na Slovensku predtým žiadna reality šou nebola. Šli sme do toho spolu so sestrou a nevedeli sme, ako to bude vyzeráť. Moji rodičia nekupovali bulvár, čiže ja som o tom ani nič nečítala. Netušila som, že to bude také monštrózne. A bolo.

Docela by mne zajímalo, jestli je těžké naučit se zazpívat nějakou novou písničku, když na to máte jen týden?

Podľa mňa záleží na muzikalite toho konkrétneho človeka. Niekomu stačia dve hodiny a niekomu ani mesiac nie je dosť. V našej

skupine to nerobilo problém nikomu, skôr mi pripadalo ťažké zapamätáť si texty. Mali sme hodiny spevu s Alenkou Čermákovou, mali sme nejakú tanečnú prípravu. Vtedy som im povedala: „Prepáčte, ale ja sa potrebujem na pódiu cítiť isto, ja tam nebudem robiť žiadne kreácie, budem sa hýbať len tak intuitívne.“ Našťastie to brali. Celý štáb nám pomáhal, držali nás v takej bublinke. Takže keď sme potom vyšli na ulicu, čudovali sme sa, čo sa to tam deje. Ľudia sa nám pozerali do okna, keď sme obedovali. Pochopili sme, že z náš týmto čudným spôsobom urobili hviezdy. Spievali sme karaoke pre vypredané obrovské sály.

Pomohla vám výbra v této soutěži v kariéře zpěvačky?

Je to veľmi paradoxné. Mediálne nemôže byť nič lepšie ako vyhrať takú súťaž, ale ani nič horšie. Keď sa to skončilo, celá tá bublina spľasla. Každý z nás už bol len sám za seba. Museli sme ísť pekne od začiatku, ukázať, čo je v nás, či to skutočne chceme robiť, alebo či budeme do konca života spievať len karaoke.

Podľa dohody som do dvoch mesiacov od skončenia súťaže musela vydať album. Vyberala som si pesničky z tých päťdesiatich, čo mi boli ponúknuté. Vtedy som ešte nemala svoje vlastné. CD so mnou pripravovali producenti Tomáš Zubák, Peter Graus a Maroš Kachút, ktorí už mali za sebou spoluprácu s takými hviezdami, ako je Dara Rolins, Zuzana Smatanová, Misha. Priznám sa, že som prepadla tomu pocitu, že ma budú hrať rádiá. Bola som ochotná robiť to, ako mi povedia, ale stalo sa, že som to potom spievala nerada. Druhý album už sme robili v Prešove a sčasti už tam boli moje autorské pesničky. Potom som si povedala dosť. Buď sa budem venovať niečomu úplne inému ako hudbe, alebo to musím robiť podľa toho, čo mám v sebe.

Keďže som nemala žiadny veľký hit, nechceli nás ani do klubov. Pre alternatívnu scénu sme boli príliš komerční a komerčná scéna nám zas vyčítala, že nemáme modernú tvorbu. Ocitli sme sa

v zvláštnom medzipriestore. Po vydaní albumu Nebotrasenie na naše koncerty chodilo trebárs len dvanásť ľudí. Ale práve tento album bol prelomový a ním sme si vyšliapali cestičku k nášmu publiku. Nepomáhali nám ani médiá. Päť rokov o mne písali, že som skrachovaná superstar, že ma nie je počuť, aj keď sme ročne odohrali desiatky koncertov, no keďže sme nechodievali na bratislavské párty, tak som pre nich neexistovala.

Vtedy sa stala zásadná vec. Z mojej kapely odišiel klavirista, môj švager Martin Husovský. Bol líder kapely Komajota, ktorej sa začalo veľmi dariť a už nemal čas hrať aj s nami. Dohodil mi iného klaviristu Dana Špinera. Nastal zásadný obrat, lebo on vníma muziku rovnako ako ja. Začali sme tvoriť spolu. Už je to osem alebo deväť rokov, odkedy to do seba zaklaplo a ja sa konečne cítim veľmi slobodne. V momente, keď sme si my sami uverili, uverili nám aj ľudia.

Jak začala vaše spolupráce s českou hudební scénou?

Moja kamarátka, textárka Silvia Kaščáková mi povedala, že pán Michal Horáček zháňa ľudí, ktorí by mu zhudobnili texty jeho villonských balád. Zaujal ma text Štědrý večer. Len som si sadla a v mojej hlave sa veľmi rýchlo zrodila melodická linka. S Danom Špinerom sme nahrali demo verziu a poslali ju pánovi Horáčkovi. Do pol hodiny nám odpísal. Na dvojalbum Český kalendář si od nás vybral dve pesničky. To bolo pre mňa niečo neuveriteľné.

Nasledujúce leto ma oslovil jeden organizátor folkového festivalu v Jaslovských Bohuniciach, že tam bude hrať na hlavnej scéne skupina Neřež. My sme mali byť na malej, vedľa. Ponúkol mi, či by som si s nimi nechcela zaspievať starý repertoár z obdobia Nerez. Stretli sme sa v noci tesne pred koncertom a len na chvíľu sme si sadli do takej dodávky, aby sme si tie pesničky spolu skúsili, lebo som ich o to veľmi prosila, oni by boli išli bez skúšky. Vtedy na pódiu pri koncerte sa to stalo. Len sme sa tak na seba pozreli a vedeli sme, že je nám spolu

Z vystúpenia s Geišbergovcami

S pianistom Danom Špínerom

dobré. O tri mesiace prišli hrať do Prešova a tam sme sa rozhodli, že urobíme spoločnú šnúru. Naša spolupráca trvá už štyri roky.

Potom mi pán Horáček poslal novú verziu pesničky Štedrý večer a ja som úplne prekvapená zistila, že tam spieva aj nejaký muž. Čudovala som sa, kto to je, a zistila, že je to Vojta Dyk. Ešte sme sa ani nestretli a už sme spolu mali duet. Bolo to pre mňa veľmi čarovné. Plnili sa mi sny, o ktorých som sa ani neodvážila snívať.

Jak se vyvíjí vaše spolupráce s kapelou Neřež?

Každý rok spravíme jedno-dve menšie turné. Na marec chystáme šnúru po Slovensku a možno sa presunie aj do Čiech. Vystupujeme spolu aj na festivaloch alebo mestských slávnostiach. Spolu odohráme takých pätnásť až dvadsať koncertov ročne. Sestra mi povedala, či si vôbec uvedomujem, že koncertujem s formáciami, na ktorých sme rástli. Oni boli pre nás nedostižné vzory. Môj muž Michal sa smeje, že kedysi sa snažili hrať Tisíc dní medzi námi pri ohníčku a že sa im to nedarilo. Dnes organizuje koncerty Zdeňka Vřešťála na Slovensku.

Jak vypadá vaše samostatná autorská práca?

Hrávam často s Danom Špínerom, alebo si pozývame hostí. Teraz sme mali turné s Geišbergovcami, s celým triom, s otcom Mariánom a synmi Marekom a Martinom. Pred dvoma týždňami skončilo a asi to bolo to najlepšie turné, čo som v živote zažila. Geišbergovci sú rýdzy pesničkári, čo je na Slovensku veľmi vzácné. Tam nie je taká tradícia ako v Čechách. Maroš písal pesničky už za totality a niekedy ich má i také angažované. Krásne využíva metafory a nádherne píše o láske. Také plnokrvné texty nám na Slovensku chýbajú. Veľakrát počujem len kliše, tie isté vety dookola. A teraz som sa ocitla s nimi na jednom javisku. Turné bolo vypredané a ľudia boli nadšení a ja s nimi.

Jak vás tyto osobnosti ovlivňují ve vaší tvorbě?

Ja by som veľmi chcela, aby ma ovplyvňovali. Okrem samostatných pesničkárov, ako je trebárs Jarek Nohavica, mi Nerez/Neřež svieti najvýraznejšie zo všetkých folkových zoskupení u vás v Čechách. Oni robia artovú tvorbu. Zdeňek Vřešťál píše nádherné texty plné obrazov. Hudobne prepojujú folk s jazzom, latinom,

cigánskou muzikou, vyslovene vzniká world music. Toto prepojenie niektorým pesničkárom chýba, majú zaujímavé texty, ale nie sú zdatní v aranžoch. A zatiaľ to neviem ani ja. Už aj uvažujem o tom, že niektoré svoje veci dám zaranžovať Vítovi Sázavskému.

S Danom Špínerom chystáme nové album. Niekedy sa v tvorbe zaseknem, no ja nemusím byť nutne autor, občas siaham po textoch Silvie Kašákovéj alebo môjho muža.

Kdybyste měla vybrat jednu písničku ze své tvorby, co je vám nejbližší, která by to byla?

Každý má v svojom živote chvíle, keď bilancuje. Napísala som si takú pesničku, ktorá sa volá Vtedy. Je naozaj smutná, ťaživá.

Nějak mi to nejde s vaším temperamentem dohromady?!

To si myslí veľa ľudí. Keby ma poznali bližšie, vedeli by, že som taký depkár. Ak mám tie smutné nálady, potom vznikajú také piesne. Vždy je veľmi zaujímavé vidieť, akú majú o mne ľudia zvonku mylnú predstavu. Asi klamem telom (smiech).

Pořádáte předvánoční koncerty, máte malého syna, kterému Vánoce připravujete. Jak se aktivně podílíte na jejich přípravě a jak je prožíváte vy sama?

Ja milujem Vianoce so všetkým tým gýčom, zhomom, pompéznosťou, rada to pozorujem, mám rada, že je tma už o štvrtej poobede, že ľudia sú v meste, pijú punč, okukávajú gýčové vianočné ozdoby, rada pečiem s kamarátkou a našimi deckami perníčky, nesmierne rada kupujem a balím darčeky, prsto ma baví celá tá svetská stránka Vianoc a zároveň si vážim aj odkaz, ktorý nesú. Je to až taká schizofrenia v porovnaní s tým, čo som napísala vyššie.

Každý rok hráme množstvo vianočných koncertov a to je čas, keď sa na to celé chystám. Čiže Vianoce mám už od začiatku adventu. Občas je to aj únavné byť každý druhý deň decembra v inom meste, ale o to viac si potom užívam domáce prostredie, že sme všetci spolu. Už niekoľko rokov máme spoločnú rodinnú večeru na Štedrý deň v našom dome. Príde sestra s rodinou, moji rodičia, máme plný dom a je to krásne.

Děkuji za rozhovor
Zuzana Štancelová

Na Fialce v Říčanech byl vytvořen světový rekord v potápění nevidomých

V neděli 13. 11. na Den nevidomých byl v bazénu Na Fialce uskutečněn světový rekord, který byl zapsán do Guinnessovy knihy rekordů - konkrétně 25 nevidomých lidí uskutečnilo ponor s dýchacím přístrojem. V jednu chvíli a na jednom místě setrvali pod hladinou po dobu 11 minut a 45 vteřin.

Cílem tohoto symbolického aktu je upozornit na pětadvacetiletou existenci projektu Tyfloservis, jehož posláním je podpora samostatného a nezávislého života nevidomých. Akci přišla podpořit hraběnka Mathilda Nostitzová, která se dlouhodobě angažuje v pomoci zrakově postiženým. Založila Nadační fond Mathilda, který vyhledává a podporuje smysluplné projekty zaměřené na pomoc nevidomým a těžce slabozrakým lidem. Jedním z nich je právě projekt Tyfloservis.

„Práce Tyfloservisu si nesmírně vážím a uvědomuji si její potřebnost. V Čechách není jiná instituce, která by lidem po ztrátě zraku pomohla vrátit se zpět do normálního života,“ říká Mathilda Nostitzová.

„Je to tak! Ztráta nebo vážné oslabení zraku převrátí člověku život vzhůru nohama,“ říká nevidomá Blanka Stará, která pracuje v Nadačním fondu Mathilda a která celou akci s uspořádáním rekordu vymyslela. „Je ztíženo zvládnutí jinak běžných každodenních úkonů, ohroženo zaměstnání, mnohým zálibám a koníčkům se lze jen těžko věnovat. Vztahy v rodině, k přátelům a ostatním lidem jsou vystaveny obrovským nárokům. V takové chvíli je nutná pomoc, kterou nabízí právě Tyfloservis, o.p.s. Tento projekt mohou využít lidé ve věku patnácti a více let. Tyfloservis jim poskytne nejen všechny potřebné informace, ale také pomůže s nácvikem doved-

ností, které pomohou zvýšit samostatnost v každodenních obyčejných činnostech. Je potřeba se naučit „vychytávky“, jak zvládnout péči o sebe a domácnost. Neumíte si představit, jak je náročné se jenom dobře učesat, najít správnou ponožku nebo uvařit. Díky Tyfloservisu se nevidomí naučí Braillovo písmo, práci s počítačem. V neposlední řadě se učí používat hůl a bezpečně se pohybovat venku. I když úplně bezpečné to pro nás nebude nikdy. A právě proto máme tak rádi potápění. Já osobně si užívám ten nádherný pocit svobody, beztlíže a především se nemusím obávat, že spadnu do výmolu na chodníku nebo do něčeho narazím. Potápění je pro nás nádherný relax a uvolnění.“

Blanko, co Nadační fond Mathilda ještě zvládá pro nevidomé dělat?

Je toho skutečně mnoho. Kromě shánění peněz pro Tyfloservis a další smysluplné projekty, podporujeme mladé nevidomé umělce, zajišťujeme pro naše klienty IT podporu a pořádáme speciální počítačové kurzy. Vydáváme zvukový časopis a pečujeme o databázi elektronických knih. Pořádáme setkání a společenské akce pro zrakově postižené, což je velice důležité, protože není nic horšího, než když se člověk cítí izolován, osamocen. Naším hlavním cílem je však výchova a výcvik vodicích psů.

Co pro nevidomé lidi znamená vodicí pes?

To se nedá ani popsat. Sama mám vodicího psa Karmelku a nedovedu si bez ní život představit. Vidomý člověk netuší, co pro nevidomé znamenají reklamní stojany na ulici, špatně parkující auto, nečekaný výkop. Karmelka se mnou veškeré nástrahy obchází a umí najít i mezeru mezi auty, abych mohla projít. Zvládne mě ohlídat i před vysokými překážkami, jako jsou větve, snížené vchody, kde bych se mohla uhadit. Na povel najde přechod, označí mi schody nahoru i dolů a ukáže dveře. Jinak bych musela šmátrat po zdech, než bych našla kliku. Dokonce mi zvedne rukavici, když ji omylem ztratím. Pejsek se stává právoplatným členem rodiny a partákem, který nezradí.

Vodicí pes je pro nevidomé k nezaplacení...

To platí doslova. Výchova a výcvik vodicího psa je velice finančně i časově náročná záležitost a celkové náklady se pohybují kolem 260 000 Kč. Důležitý je již výběr šteněte. Nároky na výcvik vodicích psů jsou tak velké, že jen málo chovů splňuje naše náročné požadavky. Proto jsme začali s budováním vlastního chovu. Aby byl pes na svou roli průvodce dobře připraven, musí mít na výuku všech dovedností dostatek času. Doba výcviku se pohybuje od šesti do devíti měsíců

tak, aby byl pes při předání ve věku minimálně 18 měsíců a maximálně 36 měsíců. Výcvik vodicích psů má od roku 2012 jasně daná pravidla zákonem, podle kterého musí zvládat 34 dovedností. Ukončení výcviku probíhá závěrečným testem, u kterého je přítomen zkušený posuzovatel a soudní znalec.

Kdo platí náklady na výcvik psa?

Na vycvičeného vodicího psa může dostat nevidomý klient příspěvek od úřadu práce, většinou však pouze ve výši 90 % celkové ceny. Zbytek si musí doplatit klient. To je právě další forma pomoci Nadačního fondu Mathilda, že sháníme sponzory, kteří pomohou klientům s doplatky.

Je vodicí role pro pejska zábavou?

Pes musí svou práci dělat rád, ale zároveň je to pro něj velice náročné. Po práci nikdy nesmí chybět opravdová zábava ve formě venčení, hraní apod. Pes má za klienta zodpovědnost a on to moc dobře ví!

Akce se uskutečnila díky partnerům: Nadační fond Mathilda, HaK Servis, Potápění.cz, Hyundai-Centrum Valoušek, Centrum Na Fialce, Prádelna Kyselý a.s., Časopis Zápraží a Středočeský kraj. DĚKUJEME!

Když na pivo, tak nejlépe přímo do pivovaru!

Rodinný minipivovar GWERN v Nupakách u Říčan má za sebou již první rok provozu. Základ úspěchu je postaven na tradičních recepturách, kvalitních českých surovinách, moderních technologiích, ale především na přístupu k samotnému řemeslu. V tomto pivovaru se totiž vášně pro vaření piva přenesla z oblíbené činnosti až v profesionální zaujetí.

HOŘKOST A VŮŇĚ OPRAVDOVÉHO PIVA

Je to právě žatecký chmel, který, v kombinaci s českým sladem a vodou, dodává pivům GWERN výraznou a specifickou chuť. Při výrobě se tedy nepoužívají žádné chemické přísady, na tom si majitelé pivovaru zakládají.

Tradiční nabídku pivovaru dnes tvoří klasický světlý ležák GWERN 12° a klasická světlá výčepní 10°; je však do-

plněna také o speciály. Zájemci již mohli ochutnat například povedený

Brabantský Ale, hořké pivo belgického typu, nebo dobře hodnocený nefiltrovaný pšeničný GWERN, postavený na německé tradici.

Dobrá zpráva pro všechny milovníky piva je, že piva z aktuální nabídky lze v pivovaru nejen ochutnat, ale také zakoupit s sebou v pivovarské prodejně.

VÁNOČNÍ PŘEKVAPENÍ

Chcete si dopřát něco výjimečného, chcete být originální, překvapit své přátele, spolupracovníky? Pozvěte je do nupackého minipivovaru a uspořádejte večírek. Zrealizovat zde můžete firemní vánoční setkání, oslavit narozeniny nebo jen tak s partou přátel posedět. Atmosféra rodinného pivovaru s příjemným posezením a ležáky značky GWERN za to stojí! Vybudovat totiž pivovar není nijak jednoduché, ale vypadá to, že tento sen se podařilo v Nupakách úspěšně uskutečnit. Stačí se přijít přesvědčit osobně...

Hledáme nového kolegu/kolegyni – obchodníka se zkušenostmi a nadšením pro naše řemeslo a místní gastro trh.

**MINIPIVOVAR GWERN
NUPAKY
GWERN s.r.o., Ing. Petr Ugrin
Tel.: 603 516 494
e-mail: info@gwern.cz
www.gwern.cz**

VÁNOČNÍ UBRUSY Z CHRÁNĚNÉ DÍLNY

Od letošního listopadu se v Čestlicích zapojilo sedm lidí do aktivizačního programu naší rukodělné dílny.

„Ve spolku ENVERO poskytujeme ucelený program pro lidi ohrožené na trhu práce, zejména zdravotně postižené nebo osoby, které nemohou najít zaměstnání v předdůchodovém věku. Pracovní trh tak přichází o zkušené profesionály. V půlročním programu si za podpory pracovního asistenta znovu osvojí pracovní návyky, získají rukodělné zkušenosti. V rámci programu mají k dispozici kouče, který

všem pomáhá ujasnit očekávání od pracovního trhu a vytipovat vhodné pracovní uplatnění nebo rekvalifikaci. Zároveň kontaktujeme potenciální zaměstnavatele, zejména s menšími pracovními kolektivy, u kterých by absolventi mohli najít další pracovní uplatnění. Zaměstnavatelům nabízíme naši odbornou podporu při zařazení zdravotně postižených do provozu jejich firmy. Stačí zdravý selský rozum, trochu informací a empatie,“ říká Věra Šulcová, předsedkyně spolku ENVERO.

„Přestože je okolí Říčan a Jesenice u Prahy bohatá oblast, služeb na podporu zaměstnávání lidí znevýhodněných či se zdravotním handicapem je zde zoufale málo. Dojždění do Prahy je pro pro ně obtížné nebo nemožné, často se finančně ani nevyplácí. Jsou to první krůčky, ale věříme, že se postupně v lokalitě najdou zaměstnavatelé, kteří by chtěli handicapované

zaměstnávat. Úzce spolupracujeme se sociálně integrovaným podnikem Enve ART s.r.o., ve kterém výhledově nalezneme uplatnění několik lidí z aktivizačního programu. Již nyní se zaškolují v ručním sítotisku, na který se Enve ART zaměřuje.

Výrobky z chráněné dílny ENVERO s vánoční tematikou naleznete na adventních trzích, např. v Jesenici. Informace o konkrétních prodejních akcích, akcích s účastí spolku máme na webu.

Rádi poskytneme bližší informace o naší činnosti zájemcům o zaměstnání, i všem, kteří by nám chtěli

li nějakou formou pomoci, např. poskytnutím materiálu. Využijeme zbytky nití, provázek, bavlnek, šicích potřeb, látky, drobné dílenské nářadí a materiál. Děkujeme.“

www.envero.cz, e-mail: envero@envero.cz; tel.: 608 964 428

Na projekt „Vznik a pilotní program aktivizačního střediska pro osoby ohrožené na trhu práce v suburbánních oblastech Středočeského kraje“ je poskytována finanční podpora Evropské unie, a to z Evropského sociálního fondu, OP Zaměstnanost.

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

**Enve ART s.r.o. /hand made print
Designový ručně tištěný bytový textil a oděvy
Zakázkový ruční tisk na textil, papír a další savé materiály
Kontaktní adresa: Čestlice, V Oblouku 114
www.enveart.cz mobil: 608 964 428, e-mail: info@enveart.cz**